

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND
AJAKIRJANDUSE JA KOMMUNIKATSIOONI INSTITUUT

**Ajakirjandusžanrite muutumise tendentsid.
Uudisžanri muutumine ajalehe Postimees näitel**

Magistritöö

Marju Himma-Kadakas
Juhendaja: Halliki Harro-Loit, PhD

TARTU 2010

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	9
1.1 Žanrimääratlused	9
1.2 Uudise diskursus	10
1.3 Olemusloo käsitlused	15
1.4 Ajakirjandustekstide hübriidiseerimine.....	17
2. Metoodika.....	20
2.1 Diskursusanalüüs: olemusloolik uudis žanripere väljal	20
2.1.1 Valimi moodustamise alused	20
2.1.2 Analüüsimeetod ja -skeem	24
2.2 Ajakirjanike tekstiloome võtete valikut mõjutavad tegurid	25
3. Tulemused	26
3.1 Diskursusanalüüs.....	26
3.1.1 Autori nähtavus	26
3.1.2 Narratiivsus ja intertekstuaalsus.....	28
3.1.3 Detailid ja kirjeldused	32
3.1.4 Emotsioonid ja hinnangud.....	34
3.2 Ajakirjanike tekstiloomevõtete valikut mõjutavad tegurid	36
3.2.1 Respondentide profiil	36
3.2.2 Mõjutegur 1: haridus ja kogemus.....	37
3.2.3 Mõjutegur 2: uudise teemavaldkond	38
3.2.4 Mõjutegur 3: kirjutamiseks olemasolev aeg.....	39
3.2.5 Mõjutegur 4: erinevate tekstiloomevõtete eelised.....	40
3.2.6 Mõjutegur 5: ajakirjaniku isiklik eelistus.....	41
4. Järeldused ja diskussioon	43
4.1 Info töötlemise ja tekstiloomevõtted praktikas	43
4.2 Ajakirjanike tekstiloomevõtete valikuid mõjutavad tegurid	46
Kokkuvõte	50
Summary	52
Kasutatud kirjandus.....	54

Lisad	57
Lisa 1 Esimene analüüsiartikkel.....	57
Lisa 2 Teine analüüsiartikkel	58
Lisa 3 Kolmas analüüsiartikkel.....	60
Lisa 4 Intervjuud ajalehe Postimees ajakirjanikega	63

Sissejuhatus

*They took the credit for your second symphony.
Rewritten by machine and new technology,
and now I understand the problems you can see.
.:Video killed the radio star.::*

Kui Briti elektroonilise punk-pop muusika ansambel The Buggles looga „Video Killed the Radio Star“ valmis sai, oli televisioon raadio ees juba võidukäigule asunud. Aasta oli 1979, ning uue meediumi tulemine oli pannud paljusid kahtlema, kas raadio ja televisioon on võimelised kahe erineva meediumina toimides elus püsima.

Microsoft Corporationi tegevjuht Steve Ballmer ütles 2008. aasta juunikuus Washingtoni Posti ajakirjanikule Peter Whoriskeyle antud intervjuus, et 10 aasta pärast ei toimu meediatarbimist, mis ei saaks teostada üle IP-võrgustiku. See väljaütlemine tekitas mõttetorni nii meediaettevõtjates kui lehelugejates.

Paberajalehe lugejate ja tellijate arv on olnud pidevas languses. Samal ajal aga veebiväljaanded koguvad lugejaid üha juurde. Seega mure paberajalehe eluspüsimise pärast on mõnevõrra põhjendatud. Paberajaleht, mis oma ärimudeli ja sisu kontseptsioonilt töötas suurema osa möödunud sajandist, vajab muutusi. Oluline on kriitiliselt üle vaadata vanad mudelid ja kaaluda uusi sisulisi muudatusi ja katsetada vormivõtetega. Näiteks suurem žanrite varieeruvus või erinevate žanrite elementide kasutamine ajalehetekstides võiks olla üheks viisiks, kuidas muuta paberajaleht lugejatele atraktiivsemaks.

2001. aastal viis USA Northwesterni ülikooli juures olev Meedia Management Centre läbi uurimuse „The Power to Grow Readership“, mille tellijateks olid Newspaper Association of America ja American Society of Newspaper Editors. Uuringus osales 37 000 lehelugejat, kes analüüsisid 100 erineva ajalehe 45 700 ajalehelugu, pilti ja graafikat. Uuringu eelduseks oli, et meediaväljaanded soovivad tegelikult muuta lugejakäitumist – ärgitada teda sagedamini lehte kätte võtma, lugema ajalehest rohkem erinevaid artikleid ning seda kõike nii tööädala sees kui nädalavahetusel. Mida rohkem inimene ajalehest leob, seda suuremat seotust ta selle meediaväljaandega tunneb. Uuringutulemused näitasid, et lugejatel on suurim huvi kohalike ja isiklikult

puudutavate lugude vastu. Lugejad soovivad lähedust nii geograafilist, emotsionaalset kui ka inimlikku ja visualiseerivat lähedust teemaga.

Eesti vanimas ja suurimas päevalehes Postimees, mis kuulub Norra meediakontserni Schibsted, leidis kontserni tegevjuhtide seas 2008. aasta juunikuus aset diskusioon teemal – kuidas päästa paberajaleht. Arutelule järgnevalt initsieeris juhtkond töötajaskonnale seminaridevooru, millesse kaasati allüksuste töötajad Tallinnas ja Tartus. Seminari viis läbi Postimehe vanemtoimetaja Priit Pullerits. Ühe võimaliku lahendusena nägi Schibstedi ja Eesti meedia kontserni juhtkond uudisteksti vormilist muudatust. Seminari teoreetiliseks aluseks võeti seesama Northwesterni ülikooli juures tehtud lugejauuring.

„Kuidas kirjutada võidukalt ehk paeluvalt Selleks tuleb kasutada uudises olemusloolikku kirjutamislaadi ehk *feature style writing*ut (see ei tähista olemuslugu, vaid kirjutamislaadi). Aga miks? See suurendab lugeja rahulolu! See teeb lugemise kergemaks.“ Nii esitas Priit Pullerits sissejuhatuse seminari „Kuidas kirjutada uudist teisiti?“. Olemuslooliku uudise stiil seisneb nn ümberpööratud püramiidi struktuuri asendamist kronoloogilisema (uudis areneb kulminatsiooni suunas) või reportaažlikuma (nt detaile rõhutava) stiiliga, mitteomases narratiivi kasutamises: lool on algus, keskkohat ja lõpp. Lugu esitatakse tegelaste kaudu ning selles on kasutatud sündmuse illustreerimiseks rohkelt näiteid. Loos esineb silmatorkavaid detaile ning selle keel on tavalisest värvikam ja mängulisem (Pullerits 2008). Olemusloolik kirjutamislaad avas tee julgemale lähenemisele kõva uudise konventsioonidele, žanri vorminõuete piiridest välja murdmisele. Selle üheks viisiks oli püüda teksti sisu ja vormiga mõjuda lugejaile emotsioone ning lähedustunnet tekitavalt. Kuigi žanrikatsetusi ning ajakirjanduskeelele omastest piiridest väljumist on Postimehes ka varem proovitud (nt Postimees 2006), osutus pöördeliseks just see 2008. aasta juunikuu, kui Postimees võttis teadliku suuna viljeleda senisest enam seni konventsionaalseks peetud uudisžanrist kõrvale kalduvaid ning olemusloolikus laadis kirjutatud uudiseid.

Kas Postimehes algatatud suundumust võib käsitleda kui uudisžanri muutumist või on tegu erinevate vormiliste töövõtete ümbermõtestamisega? Sellele küsimusele vastamiseks on tarvilik vaadelda ka laiemalt ajakirjanike töövõtteid mõjutavaid

tegureid. Arvestades, et taolise suundumuse „kirjutada uudist teisiti“ eesmärgiks oli siduda lugejaid enam ajalehetekstiga, siis uurin ka lugejate vastuvõttu olemusloolikult ning konventsionaalselt kirjutatud uudiste osas.

Käesoleva magistritöö mõnevõrra ebatavalise keelekasutuse ning ülesehitusega sissejuhatus on olnud taotluslik, et näida, kuidas mõjub olemusloolik kirjutamislaad teksti stiili. Seda võib käsitleda kui püüdu näidata, et akadeemilise teksti loomevõtteid on mitmeid, ning nende kombineerimisel võib tekkida huvitav sünergia, samas ei pruugi see koheselt tähendada uue vormilise kirjutamislaadi tekkimist.

Olles ise praktiseeriv ajakirjanik ajalehes Tartu Postimees, tulenes magistritöö põhiline küsimus otse minu igapäevatööst. Minu kui uurija positsioon on seega paratamatult mitte neutraalse analüütiku oma, vaid pigem olen eesmärgiks seadnud lisaks empiirilise materjali süstemaatilisele analüüsile ka kriitilise refleksiooni. On paratamatu, et ma kasutan järeltule tegemisel teadmused, mida eksplitsiitselt ei ole uurimistöös võimalik kasutada. Seega kasutan uurimistöös mina-vormi, määratlemaks selgelt ja läbipaistavalt enda kui interpreteeri rolli.

Žanrianalüüsile võib läheneda kahel moel. Esimene ehk n-ö žanrikeskne lähenemine lähtub normatiividest, mis määratlevad kuidas üks või teine ajakirjandustekst peab olema vormiliselt korrastatud. Teine lähenemine on diskursiivne, mida kasutan ka käesolevas analüüsis. See võimaldab analüüsida ajakirjandustekste võttes arvesse erinevaid faktoreid, mis mõjutavad žanri kui tekstivormi loomist. Diskursiivne lähenemine võimaldab dekonstrueerida uudist (või mistahes teist ajakirjandusteksti) võttes arvesse autorit mõjutavaid tegureid tekstiloomes võtete kasutamisel kui ka nende tekstiloomevõtete välja paistmist tekstist. Nimetan erinevate žanrite elementide kasutamist tekstiloomevõteteks, žanrilise hübriidiseerumise suunas arenevate tekstide puhul on raske määratleda, millise žanri alla võiks üht või teist elementi rangelt paigutada. Lisaks ühendab mõiste tekstiloomevõtte traditsiooniliste žanritunnuste, keele-, jutustamisvõtete kasutamise kui ka tegureid, mis mõjutavad eri võtete kasutamist.

Samasuguse žanrilise liigitamatuse dilemma ees seisab ka tänane ajakirjandus, mille tekstides on toimunud/toimumas laiahaardeline žanriline segunemine, mille taustal on võimalik rääkida ka antud töö keskmises olevast olemusloolikust uudisest – mitmeid žanritunnuseid, tekstiliike ning erinevaid tekstiloomevõteteid ühes tekstis.

Magistritöö eesmärgiks on analüüsida uudisformaadi muutumist olemusloolikumaks, et kaardistada selles kasutatavad olemusloolelemendid. Analüüsi keskmises on tekstiloomevõtted, mis mõjutavad lugejate tähelepanu köitmist ajalehe või veebiväljaande lugemisel. Tekstiloomevõtete all pean silmas ennekõike oskust luua ajakirjandusteksti kasutades seal erinevate žanrite võtteid.

Kuue ajakirjanikega läbi viidud intervjuu põhjal on eesmärgiks kaardistada faktorid, mis mõjutavad reporterit langetama otsust uudiste loomisel erinevate žanriline töövõtete rakendamise kasuks.

Töö teoreetiline osa keskendub diskursusanalüütilisel lähenemisel ajakirjandustekstide makrostruktuuri analüüsile (van Dijk, Harro) ning tekstide mitmekihilisusele (van Leeuwen, Kasik). Olemuslooliku uudise tekstiloomevõtete kaardistamiseks tarviliku analüüsi materjali analüüsiühikuteks on ajalehes Postimees ilmunud artiklid. Ajakirjanike töövõtete mõjutavaid faktoreid puudutava osa empiirilise materjali kogumisel kasutasin ajalehe Postimees reporterite kasutatavat formaliseeritud küsitlust, milles on kombineerinud valik- ja avatud vastustega küsimused.

Eelkirjutatust lähtuvalt on käesoleva magistritöö uurimisküsimused:

1. Millised informatsiooni töötlemise ja tekstiloomevõtted on ajakirjanduslikus praktikas kasutusel ning kuidas neid kasutatakse erinevate žanriperekondade puhul? Kuidas vastavaid võtteid ja žanriperekondi kasutatakse ajakirjanduse erinevate funktsioonide täitmisel?

2. Kas ja kuidas ajakirjanikud valivad ja kasutavad erinevaid tekstiloomevõtteid? Kas ja kuidas mõjutab tekstiloomevõtete valikut kirjutamiseks olemasolev aeg, teema ja tekstiloomevõtete valdamine?

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Žanrimääratlused

Temaatilises kontekstis tekstist rääkides on žanr diskursusetüüpide kategooria ehk mingit sorti tekstiliik, mis korrastab teatud viisil informatsiooni. Oluline on, et teksti vastuvõtja, olgu tegu lugeja, kuulaja või kuulaja-vaatajaga, oskaks mõista teksti makrostruktuuriga edastatavat sõnumit ning teksti looja osata sellest lähtuvalt valida olukorrale ja kontekstile vastavat keelekasutusviisi. Lihtsalt öeldes on žanr viis korrastada teksti, et lugeja-vaataja-kuulaja mõistaks juba tekstiga tutvumisel, mis liiki tekstiga (muinasjutu, dokumendi, uudise, anekdoodi jms) on tegu. Žanrid, sellest lähtuvalt, on kultuurist lahutamatud keelekasutusviisid, mis on aja jooksul ühiskondlike suhete baasil kujunenud ja kujundavad ise neid suhteid (Kasik 2008). Inimesed on õppinud, kuidas valida olukorrale ja kontekstile vastavat keelekasutusviisi, ja arvavad teadvat, millised on mingis olukorras „õige“ teksti tunnused. Žanregi võib siis kasutada kas normatiivselt korrates (nii nagu alati) või loovalt varieerides. See, kas mingis olukorras on valitsev konventsionaalne või loov keelekasutus, sõltub ühiskondlikest olukordadest ja sellest, kuidas keel neis toimib (Faiclough 1995, Kasik 2008 kaudu). Loova varieerumise alla võib tinglikult liigitada ka olemuslooliku uudise kui ühe viisi erinevate tekstiloomevõtete kombineerimiseks.

Žanri all võib silmas pidada teksti makrostruktuuri, narratiivset diskursuse korrastamise viisi. Narratiiv on viis lugude jutustamiseks. Lugusid või sündmustejadasid saab edasi anda nagu muinasjutte, nagu novelle, nagu anekdoote või näiteks nagu uudiseid. Viimaste puhul on narratiiv ehk sündmuste kronoloogiline järgnevus ümberstruktureeritud ning kohandatud uudisžanri konventsioonidele. Pidades silmas klassikalise uudise vormi (van Dijk 1988, Bell 1991) on klassikaline kõva uudis objektiivne ja neutraalne vorm sündmuste kajastamisel. See saaks aga täieslikult tõele vastata üksnes sündmuste kronoloogilisel esitamisel ning nii, et reporter hoidub isiklike arvamuste ja tõlgenduste esitamisest (Pöttker 2005: 52).

Uudis võib olla nii žanri normatiivsete tunnustega kui ka diskursus oma spetsiifilise infotöötlemise viisidega (näiteks uudisväärtustamine) aga ka retseptioonikonventsioonidega (mis on ka žanrile omased). Ajakirjandustekstide

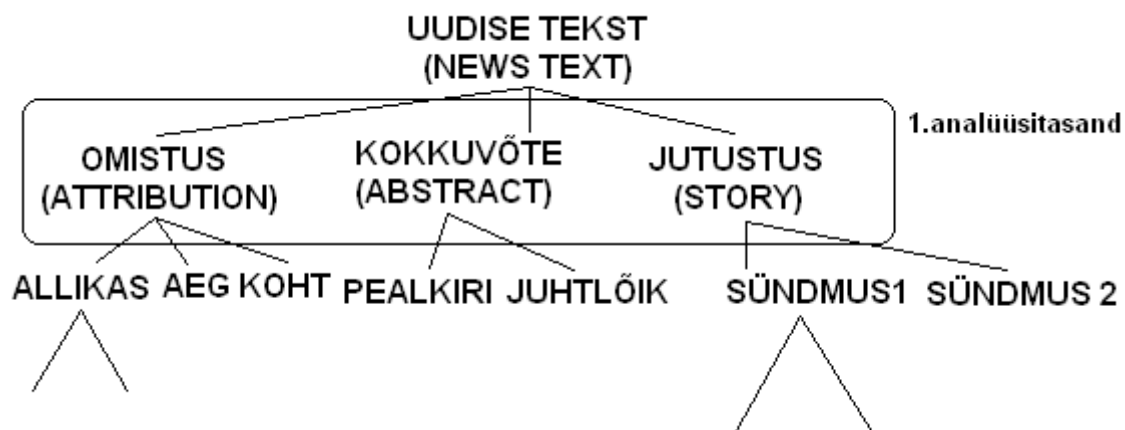
vormijaotust võib käsitleda ka žanriperekondade, kirjutamislaadide või erinevate tekstiloomevõtetega. Samas on nn ümberpööratud uudise žanrilised tunnused tõesti väga universaalsed (van Dijk jt), peamise funktsiooniga hõlbustada uudisväärtuslikuks raamistatud informatsiooni kiiret haarmaist.

1.2 Uudise diskursus

Professionaalne ajakirjandus tunneb mitmeid standardeid informatsiooni presenteerimiseks. Ajakirjandustekstid võib jaotada objektiivseteks ja sõltumatuteks aga ka meelelahutuslikeks ning sotsiaalselt kontrollivateks (Kasik 2008). Peamine ja kõige enam kasutatud vorm on aga uudis, mis ohjeldab uudise tajumist olulisimate faktide asetamisega tähtsuse järjekorda, et anda lugejale koheselt loo tuum ning võimalus otsustada, kas lugeda edasi või mitte (Pöttker 2005: 51-53).

Uudis kui žanr uue meedia ajastul ei ole enam niivõrd vormiline piir tekstile, mis vastab uudise kriteeriumidele, kuivõrd tekst ükskõik mis vormis, mis vastab uudisväärtuslikkusele. Küsimus on, miks on need tekstid üles ehitatud just selliselt? Ning kas need lähtuvad teksti autori eesmärkidest või lugejaskonna nõudlusest? Kas hübriidiseeritud uudistekstide puhul saab rääkida žanrimuudatusest või pigem uudisežanri konventsioonide mitmekesisistamisest?

Allan Bell (1991) esitab uudisteksti analüüsis skeemi, mille kohaselt on uudistes omad tekstikategooriad. Eristatakse lühiuudist ja laiendatud uudist (Harro 2001). Lühiuudise tunnuseks on see, et selles puuduvad paljud struktuurielemendid (ajalooline taust, kommentaarid jms); see sisaldab tavaliselt ühte „lugu“; tavaliselt on tegemist nn ühe sündmuse looga (Keeble 1998: 124). Lühiuudises ei saa kasutada olemusliku loo elemente, seega analüüsitava valmisse said kuuluda vaid laiendatud uudised, mis sisaldavad erinevaid struktuurielemente.

Joonis1. Uudisteksti diskursuse struktuurimudel (Bell 1991:171)

Erinevad uudise makrostruktuuri tasandid kannavad teatud tüüpi informatiivseid funktsioone. Konventsionaalses uudises on olemas kokkuvõte ehk pealkiri ja juhtlõik, kesksed sündmused, taust ehk kontekst, tagajärjed ja kommentaarid (hinnangud ning tuleviku ennustused). Bell jagab need omakorda kohustuslikeks ja mitte kohustuslikeks elementideks. Taolise range makrostruktuuri järgi on kogu uudismaterjal jaotatav olulisuse järjekorras ühte uudisteksti vormi.

Kasik (2008) märgib, et kui sellisest uudisskeemist võetakse omaks ainult vormiskeem, kuid jäetakse tähelepanuta uudis kui terviktekst ning unustatakse teksti tihendamine, on sageli tulemuseks liiane sisuliste kordustega uudistekst. Kasik jõuab oma analüüsis lähedale Steenseni määratlusele olemusloomikust uudisest. Nii mitmekihiline uudistekst kui olemuslugu kasutab ümberpööratud püramiidi skeemi asemel mõnd muud narratiiviskeemi. Teksti rikastamiseks on kasutatud subjektiivseid kirjeldusi ja peegeldusi, portreerides ümbritsevat personaalselt ja emotsionaalselt. Kasiku analüüsist lähtub skeem, et uudisteksti alguses kasutatakse detaili, reportaažlikku olustikukirjeldust, mis haarab lugeja tähelepanu ning liigub edasi teksti üldisematele faktiosadele. See viitab erinevate töövõtete kombineerimisele – reportaažilik detailide kirjeldamine, nähtava reporteri poolne interpretatsioon ning olemusloole omane detailile keskendumine. See viitab teksti mitmekihilisusele ning erinevate žanriperede kattuvusele.

Analüüsitavate uudistekstide valikul lähtusin Belli uudisediskursuse esimesest tasandist. Vaatlesin põgusalt omistuse alla kuuluvat informatsiooni. Peamisteks valikukategooriateks olid siiski kokkuvõtte alla kuuluvad pealkiri ja juhtlõik ning jutustuse ehk narratiivi osa. Samuti ei saanud täiesti mööda minna ka keelekasutusest.

Juhtlõik

Loo alustamiseks on kümneid võimalusi. Klassikalise uudise struktuuri järgi viitab juhtlõik kõige tuumakamale faktile loos, resümeerib järgneva loo (kui tegu on summeerivat tüüpi juhtlõiguga) kordamata pealkirjas öeldut ning esitab faktid olulisuse järjekorras. Klassikalise kõva uudise juhtlõigu eesmärgiks on ennekõike anda lugejale lühikokkuvõtte kogu loost. Nn kõva uudise sissejuhatuse tegemiseks väga mitmeid viise – Richard Keeble (1998) nimetab neid ühtekokku 68 erinevat, tõestest neist esile üheksa:

- 1) „pesunööri“ sissejuhatus/juhtlõik, millele on n-ö järjest riputatud kõik uudisküsimused,
- 2) koheselt identifitseeriv juhtlõik, mille sündmuse keskmes olev isik ja temaga toimunud on olulisim ning uudisväärtus omaette,
- 3) identifitseerimist edasilükkav juhtlõik, mille sündmuse keskmes olev isik ei ole sedavõrd tuntud, et vajaks esimeses lõigus identifitseerimist, küll aga on uudisväärtusil, et temaga seonduvalt on sündmus toimunud,
- 4) summeeriv juhtlõik, mida reporterid kasutavad lugude puhul, millel on mitmed võimalikud fookused ning lähenemisenurgad,
- 5) detaili juhtlõik, mis vastandub summeerivale juhtlõigule ning tõstab mitmetahulisest uudisest esile ühe, kõige olulisemalt fokuseeritava fakti,
- 6) katkendlik juhtlõik, mida kasutatakse juhul kui loo tuummõtet saab avada vaid väga põgusalt.
- 7) personaliseeritud sissejuhatus, mis seab kesksele kohale kirjutaja kohaleoleva „mina“,
- 8) kommenteeriv juhtlõik, mis on näiliselt objektiivne, kuid väljendab sõnavalikuga artikli autori või väljaande sisukohti,
- 9) narratiivne juhtlõik, mida kasutatakse juhul kui ebatavaline sündmuste aspekti saab kõige paremini välja tuua läbi lühikese sündmuste kronoloogia. Pehme uudise juhtlõigu versioonidena esitab Keeble:

- 1) tsitaadiga algav juhtlõik (kõitev tsitaat on ühelt poolt reportaažilik kirjeldav element toimumust, antud juhul väljaütlemisest, kuid kannab samas ka loo tonaalsust tsitaadis sisalduvast lähtuvalt),
- 2) küsimusega algav juhtlõik (küsimuse esitamisega kaasatakse lugeja ühe osapoolena teksti),
- 3) edasi lükatud või ära jäetud juhtlõik (juhtlõigu funktsiooni täitva tekstiosani jõudmiseks on lugeja sunnitud tekstist lugema vähemalt paari esimest lõiku),
- 4) tunnistaja inimlikku huvi väljendav juhtlõik.

Just viimaste puhul märgib ta kasutatavat lugejasõbralikkust, et selle kaudu suurendada levikut. Seda eesmärki püütakse saavutada uudise temaatilise valikuga ning tekstile isikliku, lugejalähedase vaatepunktiga. Kasik (2008) resümeerib lugeja köitvuse žanrivõtetes järgmiselt: „...juhtlõigust ja kokkuvõttega alustamisest on loobunud, teema juurde minnakse üksikjuhtumi kirjeldamise kaudu, millele järgneb üldistus ja kommentaarid. Kommentaarid ei piirdu sellega, et kinnitada juba öeldut, vaid need on sageli esitatud kindla suunitlusega, kujutades endast seletusi, soovitusi, õpetusi, hoiatusi ja muid lugeja köitmiseks mõeldud esitusviise.“

Keeble märgib, neli viimasena märgitud juhtlõigu viisi muudavad uudise tonaalsust pehmemaks.

Miks on oluline uudisteksti struktuuris vaadelda just juhtlõiku? Klassikalise uudise ülesehitus eeldab, et juhtlõik resümeerib kogu uudise sisu, tuues välja keskse fookuse ning vastates võimalikult paljudele uudisküsimustele (kes, mida, kus, millal, kuidas, miks).

Narratiiv, jutustus, keelekasutus

Narratiivid on sündmuste jada esitus, milleks on peaaegu lõpmatu hulk viise. Narratiivide esitamisel peetakse siiski alati silmas sihtrühma, kellele info on mõeldud, näiteks televisioonivaatajad, filmivaatajad, teatrikülastajad jt. Sihtrühmast lähtuva narratiiviloomise üheks põhjuseks on anda vastava teksti tarbijale narratiivi ülesehitusega seda, mida ta vastavalt tekstilt ootab. Ka žanr on teatav vormivõte, mis

sisaldab teatud narratiivi (Berger 1997: 37). Uudise puhul on see narratiiv katkestatud läbi selle, et sündmusteahela esitamisel lähtutakse põhimõttest panna ette poole olulisemad ja tuumakamad faktid. Samas olemusloo puhul kasutatakse ka kronoloogilist, novellilaadset, retrospektiivset ja muid sündmuste järgnevuse esitamise tehnikaid.

Joonis 2. Narratiivide abstraktsiooni tasemed (Berger 1997)

Berger esitab mitmeid narratiivi loomise tehnikaid. Mitmed neist on üle võetud ilukirjandusest ning ka suulisest pärimusest, kuid on ka neid narratiivi loomise võtteid, mis on üle võetud tänapäeva populaarmedias. Ta esitab autori narratiivi loomise töövõttena:

- Kirjeldused, millega autor kirjeldab tegelast ja olustikku, tegelaste kehakeelt ning toimimist mingis situatsioonis.
- Tegelaste mõtete edasiandmine, mis loob pildi sündmuste toimumise detailidest, tegelaste tunnete ja arvamuste osas.
- Dialoogilisus, milles osapooled vahetavad teavet, millest ka lugeja seeläbi osas saab.
- Summeerimine, mis on omane detektiivilugudele, mis kirjeldab olukorda ilma emotsioonideta.
- Isikustamine, ehk tegelastele näo ja vormi andmine läbi kirjelduste, mis on värvikad ning annavad võimaluse autorile väljendada oma positsiooni ning interpreteerida olemasolevat infot oma vaatepunktist.
- Stereotüüpsus, mis võimaldab metonüümselt edasi anda mingi kindla situatsiooni või tegelase olemust.

- Pealtkuuldud situatsioonid, mis osati on reportaažilikud endes edasi nii olustikku kui ka dialoogilisust, et luua sündmusest ülevaade.
- Kirjad ja telefonikõned, mida ajakirjandustekstides on harvemini kasutusel, kuid mis annavad valmisvormina edasi olulist teavet.

Berger (1997) toob esile mitmed töövõtted, mida märgib ka Garrison (1994), näiteks tegelaste isikustamise ja ilukirjanduslike töövõtete kasutamise. Inimesed kasutavad narratiive, et anda oma kogemustele tähendus. Läbi jutustamise (*storytelling*) on võimalik edasi anda autori interpretatsioon sündmustest, kuid ka manipuleerida tõega ning muuta see retooriliseks kunstiks (Salmon 2010). Garrison tõstab hea olemusloolo komponendina esile abstraktsuse, jutustamise, pinge kasvatamise ning isikustamise. Varem mainitud detaililt üldisele liikuv jutustamisviis on just see, mis iseloomustab abstraktsust. Infokillu edasi andmine tekitab lugejas oma abstraktsusega huvi, mis sunnib teda ülejäänu teadasaamiseks edasi lugema. Jutustamine on olnud inimestele omane ammu enne kirjasõna. Garrison nimetab ajakirjanikke lühikeste lugude jutustajaks, enamasti aga hoopis lugude lõppude kirjutajateks, sest sündmuse protsessist on ajakirjanduses olulisim lõpptulemus.

Klassikaline kõva uudis eeldab faktilist toetumist ning neutraalset keelekasutust, et nii säilitada objektiivseim sündmuse edasiandmine. Olemuslugu seevastu võimaldab oma dünaamilises vormis kasutada detailset kirjeldust, värvikamat ning mõneti hinnangulisemat ja interpreteerivat sõnavara, dialoogi ning intertekstuaalsust teiste olemasolevate tekstide või nende taasesitustega.

1.3 Olemusloo käsitlused

Põhižanrid, mille üheks osaks ka olemuslugu on, hõlmavad väiksemaid alažanre, mida võiks nimetada ka ajakirjaniku tekstiloome võteteks. Olemusloole põhižanrina on väga raske anda ühest definitsiooni. Olemuslugu võib anglo-ameerika, saksa ja vene ajakirjanduskultuuri lõikes käsitleda n-ö hübriidžanrina; tekstivormina, mis põimib teiste žanride tunnuseid ja funktsioone ning haakub väljenduslaadilt ka ilukirjandusega (Zirnask 2008). Vicky Hay järgi (1990: 99-107) on olemusloole omased jooned selge ja lihtne keel, kaasahaaravus ning faktidele tuginemine. Mainitud olemusloolikud elemendid lähtuvad anglo-ameerika käsitlusest, mille all on silmas peetud

informatsiooni ja meelelahutuse põimimist (siia alla kuulub osaliselt ka Hay olemusloo käsitus). Erinevalt Hayst on aga erinevus olemuslooliku uudise ja olemusloo vahel loo pikkuses, mis Hay'i järgi oleks 800-3000 või rohkem sõna, olemuslooliku uudise puhul aga 300-400 sõna (3000 – 5000 tähemärki). Hay järgi seisneb olemusloo spetsiifiline iseloom faktilise sisu põimimises ilukirjandusliku väljenduslaadiga, mis esitab ajakirjanikule kõrgendatud nõudmised detaili nägemise ja jutustamis- ning kirjaoskuse osas. Teksti inimlähedus ja haaravus saavutatakse üksikasjade veenva ning täpse esitamisega, iseloomustades nii loo tegelasi kui keskkonda ja meeleolusid.

Olemuslugu katusmõistena koondab mitmeid ajakirjandustekstilisi võtteid (reportaaž, intervjuu, analüüs jt). Steen Steensen (2009b) on toonud välja viis olemusloo tunnuselementi:

- 1) olemusloo ajakirjandus on tihti narratiivne ning eristub sellega uudisajakirjanduses kasutatavast tagurpidi pööratud püramiidi struktuuri,
- 2) olemusloo ajakirjandus pole tavaliselt nii tähtajatundlik kui on uudisajakirjandus,
- 3) olemusloo ajakirjanduses on lubatud rikastada teksti subjektiivsete kirjelduste, peegelduste ja hinnangutega,
- 4) olemusloo ajakirjandus portreeterib tihti inimesi ja ümbritsevat ning on seeläbi tihti personaalsed ja emotsionaalsed,
- 5) olemusloo ajakirjandus on tavaliselt visuaalselt atraktiivsem ning esitatud peenes küljenduses illustratsioonide, peamiselt fotodega.

Eelnevad kaks käsitlust lahknevad oma lähtepositsioonis – esimene on žanrikeskne, teine aga diskursiivne. Zirnask (2008) ja Hay (1990) lähtuvad oma analüüsis normatiivsest žanrikäsitlusest. Steensen läheneb žanrile aga diskursiivselt dekonstrueerides uudistekstide elemente ning vaadeldes erinevate tekstiloomevõtete kasutamist.

Mitmed silmapaistvad USA faktikirjanikud (*nonfiction writers*), sealhulgas ka ajakirjanikud kasutavad oma tekstide loomisel ka fiktsioonile omaseid töövõtteid, näiteks romaani või novelli kirjutamise laadi. Kasutatakse dialoogi, jutustamist (*storytelling*), pinget tõstmist tekstis ning allikate isikustamist (*development of characters*) (Garrison 1994: 97). Nende nelja fiktsiooni- või ilukirjandusele omase

töövõtte rakendamisest ajakirjanduses ning uudistekstides tuleb juttu alljärgnevalt lähtuvalt sellest, kuidas neid kasutatakse uudise ja olemusloo töövõtete põimimisel.

1.4 Ajakirjandustekstide hübriidiseerimine

Siirdeperioodil (ja mitte ainult) on teema hübriidsete vormide, žanride ja formaatidega ühes läinud keerulisemaks. Iga mitmetahulisele reaalsusele heidetud pilk on iseenesest osaline. See tähendab, et ka žanrile kui erinevate vormiliste töövõtete kogumile heidetud pilk on samuti vaid osaline, sest nähtaval on vaid need elemendid, mida teksti autor on loo kirjutamisel kasutanud. Eklektilisust, mis võimaldab mitmeperspektiivilist hoiakut, ei peaks tõlgendama kui eri kontseptsioonide, meetodite ja analüüsivahendite segamist. Eklektitsismi ei peaks vaatlema „valimatult kõik sobib“ positsioonilt vaid küsima hoopis, miks analüütikud ja praktikud teevad eklektilisi ehk valitud osi käsitlevaid valikuid? Ning mis võiksid olla selle võimalikud kitsaskohad olemasolevate analüüsitavade juures? (Sarangi 2004: 300) Žanritesse puutuvalt võib uurida viise, kuidas kindlaid žanre vormistatakse ümber nende sõltuvussuhetest lähtuvalt. „Kas žanritesse lisatakse või asendatakse mingeid olemasolevaid elemente?“ püstitab Sarangi küsimuse (2004: 300). On arvamusi, et žanrite kombineerimisel tekivad n-ö hübriid- ehk segažanrid. Samas on ka seisukohti, et žanrite kombineerimine ja hübriidsus mõlemad viitavad kahe äratuntava registri ümberpaigutumisele või sulandumisele (Hasan 2000: 43, Sarangi 2004 kaudu). See siiski ei tähenda veel nende vormumist uueks žanriks. Ehk nagu Hasan väljendub: „Registrid/žanrid pole virsikud ja ploomid, mida saab hübriidiseerida nektariinideks.“ (Hasan 2000: 43, Sarangi 2004 kaudu).

Käesoleval meedia sisu, meediumi ja tekstivormide muutuste ajal on keeruline defineerida, milline ajakirjandustekst on žanrikonventsioone järgiv, milline mitte. Seepärast võib selgepiirilise žanri mõiste asemel rääkida pigem erinevate tekstiloomevõtete rakendamisest. See ei puuduta niivõrd infokogumise etappi, kui võrd milliseid strateegiaid kasutatavad reporterid uudismaterjali formuleerimisel tekstiks. Saamaks ülevaadet, milliseid erinevaid tekstiloomevõtteid rakendavad ajakirjanikud uudistekstide kirjutamisel, on oluline diskursusanalüüsi meetodiga kaardistada erinevate töövõtete põimimist ning segunemist uudisteksti vormiga.

Püüd olemusloolikku uudist määratleda pärineb 1990. aastatest väidab, et olemusloolik uudis on omane või sobiv „pehmetele“ uudistele. See on olemuslooga mõneti sarnane, n-ö pehme uudis, kus traditsioonilist ranget ülesehitust on täiendatud vabama ja voolavama keelekasutusega. Nähtust, milles uudiseid olemusloolike elementidega rikastatakse, on täheldatud ka Saksamaa ajakirjandusväljaannetes, kus olemusloolikule kirjutamist tähistatakse mõistega *anfietschern* (Golombek 1990). Olemuslooliku uudise kohta kasutatavaid termineid on Saksamaa ajakirjandusruumis, mille konventsioone üldjoontes ka Eesti ajakirjandusväljaanded järgivad, mitmeid. Näiteks *news feature* (olemusloolik uudis) ja *anfietschern* (olemusloostama). Need kaks terminit käivad küll olemuslooliku uudise kohta, kuid viitavad pigem „pehmetes“ uudistes kasutusel olnud olemusloolik elementide kasutamisele 1990. aastatel.

Olemusloolik uudis või ajakirjandus on käsitletav pigem žanrigrupi või täpsemini žanriperena (*genre family*), milles on ühendatud mitme žanri tunnused. Mitmed autorid viitavad, et žanrist pole ajakirjandusliku diskursuse puhul mõistlik lähtuda (Steensen 2009a, Faiclough 1992, Harro 2000, van Dijk 1988). Hübridiseeritud ehk mitmekihiliste uudistekstide struktuuri osas võib märgata teatavat skeemi, mille kohaselt uudisteksti faktijärjestus liigub üksikult üldisele (Kasik 2008). Samal ajal sulandades teksti erinevaid žanre ehk tekitab nn mitmekihilisust (van Leeuwen 1987). Kasik jõuab oma analüüsis lähedale Steenseni (2009) määratlusele olemusloolikust uudisest. Nii mitmekihiline uudistekst kui olemusloolik kasutab ümberpööratud püramiidi skeemi asemel mõnd muud narratiiviskeemi. Teksti rikastamiseks on kasutatud subjektiivseid kirjeldusi ja peegeldusi, portreterides ümbritsevat personaalselt ja emotsionaalselt. Kasiku analüüsist lähtub skeem, et uudisteksti alguses kasutatakse detaili, reportaažlikku olustikukirjeldust, mis haarab lugeja tähelepanu ning liigub edasi teksti üldisematele faktiosadele.

Eristamaks olemusloolikku uudist klassikalisest uudisest toon järgnevalt välja mõned karakteristikud, mis on omased klassikalisele uudisele. Nendele vastandumine võiks iseloomustada olemusloolikku. Eesmärgiks on aga vaadata, kus sellel väljal asetseb olemusloolik uudis.

Tabel

Olemusloo karakteristikud	Olemusloolik uudis	Klassikalise uudise karakteristikud
Autori kohalolu on implitsiitselt arusaadav, modaalsus		Autor jääb nähtamatuks; autori kohaolu pole tajutav
Narratiivsus jutustamisel		Sündmuse kronoloogilisus katkestatud
Detailid, kirjeldused		Faktipõhine üldistav
Emotsioonid, hinnangud		Välditakse emotsioone ja hinnanguid; neutraalsuse ja objektiivsuse taotlemine

1.

Olemusloo ja klassikalise uudisteksti karakteristikud. (Steensen 2009)

Olemuslooliku uudise võib asetada väljale, mis hõlmab nii kõva kui pehme uudise teemavaldkondi. Nõnda on ta asetatav ka nii uudise kui olemusloo valdkonda, samas pole välistatud arvamuse ja subjektiivsuse väljendust tekstis. Põhižanrid sisaldavad omakorda erinevaid vormilisi töövõtteid nagu aladžanrid, mida käesolevas töös käsitlen tekstiloomevõtetenä – reportaaž, klassikaline uudis, analüüs, jutustav ülevaatelugu, intervjuu, persoonilugu, repliik, kommentaar jms. Seega asetub olemusloolik uudis erinevate žanriperede ühisosale, kasutades kord enam ühtesid, siis jälle teisi töövõtteid, mis tekstist esile tõusevad. Kuidas täpsemalt olemuslugu erinevate žanriperede peale asetub, tuleb juttu näidistekstide analüüsi juures.

2. Metoodika

Käesoleva töö puhul on kombineeritud empiirilise materjali kogumiseks ja analüüsimiseks erinevaid meetodeid, lähtuvalt eelpool nimetatud uurimisküsimustest. Kasutan diskursusanalüütilist lähenemist ning formaliseeritud küsitlusmeetodit, milles on kombineeritud valik- ja avatud vastusega küsimused.

2.1 Diskursusanalüüs: olemusloolik uudis žanripere väljal

Lähtudes uudisediskursuse teoreetilistest käsitlusest kaardistasin võrdlevalt tekstiloomete võtete, mida kasutatakse klassikaliste kõvade uudiste puhul ning pehmete ehk ka olemusloolike uudiste puhul. Nende võtete kogumeid nimetan tekstiloomete võteteks. Vastamaks küsimusele, kuidas kasutatakse eeskätt olemusloolike tekstiloomete võtteid praktilisest uudisteloomest lähtuvalt, valisin välja kolm ajalehes „Postimees“ ilmunud olemuslooliku uudist ja rakendasin nende dekonstrueerimiseks diskursusanalüüsi meetodit. Analüüsi keskmes on autori ehk ajakirjaniku diskursus – autori eksplitsiitne või implitsiitne osalus, emotsioon(id) ja roll; narratiivi diskursiivne struktuur. Valimi aluseks on aga joonisel 4 toodud uudiste diferentseerimise kategooriad. Neist aga tuleb juttu edaspidiselt.

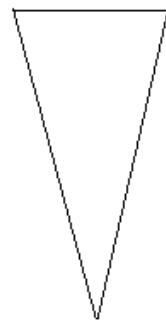
2.1.1 Valimi moodustamise alused

Diskursusanalüütilisel lähenemisel uuritava materjali analüüsiühikuks on ajaleheartikkel. Olemusloolikus uudises kasutatud erinevate žanrite vormivõtete kogum. Uudisteemad võib tinglikult jaotada kõvadeks ja pehmeteks, samuti lähtub kõva ja pehme uudise diferentseerimine teksti vormilisest ülesehitusest. Esimese kategooria alla kuuluvad domineerivamad ning mõjukamad teemad nagu poliitika, valitsus- ja haldusteemad, majandus ja konfliktid kriminaallood. Pehmeteks loetakse kultuuri, spordi, hariduse ja meelelahutusvaldkonda kajastavaid uudiseid.

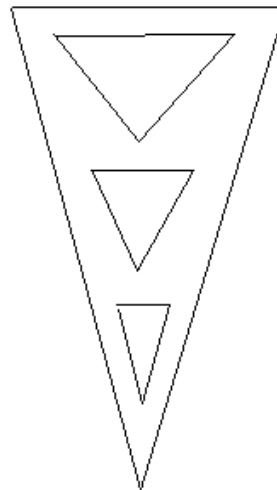
Tekstide valimisse selekteerimise **esimeseks** kriteeriumiks oli uudisteema, mille puhul oli oluline, et tegu oleks majandust, poliitikat või konfliktisituatsiooni käsitleva tekstiga. Kõvadest uudisteemadest lähtudes püüdsin leida tekstid, mis kalduksid tekstiloomete võtetega võimalikult palju kõrvale klassikalise kõva uudise žanridiskursusest (autori osalus, kronoloogiline jutustuse kasutamine, detailide kirjeldamine jms).

Valimi **teiseks** kriteeriumiks oli distant: sündmuse geograafiline distant ajakirjaniku ja lugeja jaoks; intiimsuse määr uudises. Geograafilise läheduse kriteerium on oluline seoses diskursuseanalüüsi kategooriaga, mis vaatab autori kohalolu tekstis. Kui lokaalsete uudiste puhul on võimalik reporteril saada sündmuse kohta infot koha peal materjali kogumas käies, siis uudisteagentuuri teabe põhjal koostatud uudisteksti ei saa reporter sinna sisse kirjutada isiklike vahetuid kogemusi sündmuspaigalt. Tekstide uurimisel plaanangi vaadata, milliseid võtteid on reporter kasutanud geograafiliselt kaugete sündmuste näiliselt lähedale toomiseks. Analüüsimiseks püüdsin valida lood, kus geograafiline lähedus ajakirjanikule on erinev ja analüüsida seda, kas ja kuidas luuakse erineva geograafilise läheduse puhul intiimsust ehk emotsionaalset lähendust. Esimene uudis (Kaldoja) on agentuuriuudist refereeriv välisuudise tekst, mida ajakirjanik kohandab ning geograafiliselt lähemale püüab tuua. Teine uudistekst (Rajalo) on lokaalne, Lõuna-Eestit puudutav uudis, ning kolmas (Niitra) kajastab geograafiliselt lähedal toimuvat, kuid samas üleriigiliselt huvi pakkuvat sündmust.

Esimese kahe kategooria, uudisteema ja läheduse puhul ei tehta vahet uudisväärtustatud sündmuse kompleksusel uudisfaktorite aspektist vaadatuna. Sündmuse keerukuse määrab ära selle ajaline kestus ja sotsiaalne mõjusus (nt autode kokkupõrge, kus kannatad sai vaid plekk ja konflikti ei olnud, kestab lühikest aega, see ei ole mõjukas). Sündmusel võib tekkida seoseid teiste sündmuste ja tekstidega, sealhulgas ilukirjanduslike või teiste sarnaste tekstidega (Fairclough 1995). Van Dijk väljendab uudise ajendiks oleva sündmuse keerukust järgneva skeemiga:

Lihtsa sündmusega uudis

Keerulise sündmusega uudis

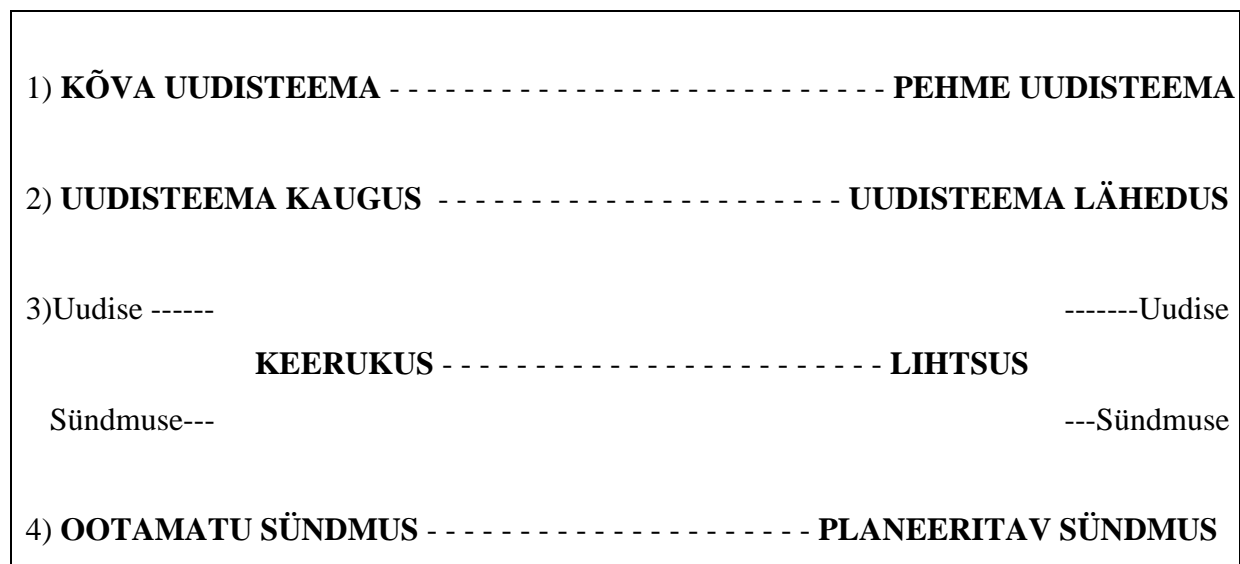
Joonis 3: Tagurpidi pööratud püramiidiga uudise kontseptsioon (Keeble 1998: 124)

Keerulise sündmuse või sündmustejada toob uudisteksti kaasa intertekstuaalsust teiste tekstidega, lisab uudisteksti kõrval-*stories*id ning lisab tekstile variatiivsust. Sellest lähtuvalt võib oletada, et keerukama sündmuse kajastamiseks võiks sobida olemusloomik uudis, mis oma mitmekihilisuses ning vabamates vormipiirangutes pakub autorile enam võimalusi eneseväljenduseks ning informatsiooni edastamiseks.

Kolmas valiku kriteerium on uudise keerukus (*complexity*). Keerukus sisaldab uudise pikkust või mahtu (mahu all tuleb silmas pidada lisanduvaid elemente: graafika illustatsioonid, *sidebar*id jms) samas aga ka sündmuste paljusust, kombineerumist jms.

Neljas kriteerium, mille saab uudisteksti diferentseerimisel aluseks võtta on sündmuse ootamatus või planeeritus. Näiteks võib siinkohal tuua ootamatu lennuõnnetuse, mille kajastamiseks on uudistetoimetusel piiratud aeg materjaliga eelnevalt töötamiseks. Ootamatusele vastanduvad planeeritavad sündmused, näiteks tähtpäevauudised (*anniversary news*) või teatud ajaperioodi tagant aset leidvad sündmused (näiteks valimised). Sündmuse ootamatus või planeeritavus mängivad olulist rolli, kuivõrd see määrab ära, kui palju erinevaid tasandeid on võimalik uudislukku sisse kirjutada.

Valiku aluseks võib võtta järgneva skeemi, mille alusel saab uudiseid liigitada, ning mida selliselt ajalehetoimetustes rakendatakse.

Joonis 4. Uudistekstide valimi kategooriad

Valimi moodustavad kolm artiklit. Need artiklid on:

„Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga“ (Evelyn Kaldoja) „Postimees“ 8. jaanuar 2009.

„Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid“ (Priit Rajalo) „Tartu Postimees“ 17. juuni 2004.

„Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale“ (Nils Niitra) „Postimees“ 5. detsember 2009.

Esimene analüüsitekst (Kaldoja) ilmus Postimehes 8. jaanuaril 2009, mis on veidi enam kui pool aastat pärast Postimehes toimunud olemusloolikult kirjutamise koolitust. Teine artikkel (Rajalo) ilmus Tartu Postimehes 17. juunil 2004 ning on antud valimisse seatud põhjusel, et see annab tunnistust, et olemuslooliku kirjutamislaadi viljelesid reporterid juba ka enne 2008. aasta seminari. Kolmas analüüsiartikkel (Niitra) ilmus 5. detsembril 2009 Postimehes. *Antud loo puhul on tegu tekstiga, mida analüüsisid respondendid fookusgrupi intervjuude mudeluuringus.*

2.1.2 Analüüsimeetod ja -skeem

Kombineerituna Alan Belli (1991) uudisteksti struktuurielementide skeemi ning Reet Kasiku (2008) mitmekihiliste uudise analüüsi kategooriatega, on antud töö tarvis kohandatud diskursusanalüüsi kategooriate skeem.

Analüüsi operatsionaliseerimiseks kasutan järgmisi kriteeriume:

Kriteerium	Olemuslugu	Olemusloolik uudis	Uudis
Autori kohalolu on implitsiitselt arusaadav	Autor on eksplitsiitselt nähtav	•	Autor jääb nähtamatuks; autori kohaolu pole tajutav
Narratiivsus jutustamisel	Erinevate narratiivide kasutamine, erinevate tekstide kombineerimine	•	Narratiiv jõuliselt raamistatud ja katkestatud
Detailid ja kirjeldused	Subjektiivne kirjeldus, detailirohke	•	Faktipõhine, üldistav
Emotsioonid, hinnangud	Autori emotsioonid ja hinnangud lubatud	•	Välditakse emotsioone ja hinnanguid; neutraalsuse ja objektiivsuse taotlemine

Tabel 2. Olemuslooliku uudise asetumine žanripere kriteeriumide väljal.

Antud skeemile võib kohandada olemuslooliku uudise kriteeriumidele vastavuse skaalal millel üks äärmus tähistab kaugeimat positsiooni klassikalise uudise kriteeriumitest ning teine enim klassikalise uudise kriteeriumidele vastamist. Sel viisil on võimalik moodustada skeem, millest väljendub, kui palju on olemusloolikul uudisel kattuvaid osi klassikalise uudise, kui palju teiste žanrite konventsioonidega.

Eelnev skeem on sobiv uurimaks teksti makrostruktuuri, kuid uudisteksti puhul on oluline vaadelda ka mikrostruktuurina käsitletavat lingvistilist tasandit. Mikrotasandil uurin olemuslooliku uudisteksti modaalsust, verbikasutust, omadussõnade tonaalsust. Need on kriteeriumid, mis klassikalises uudises peaksid olema modaalsuse puhul

umbisikuline ning uudissündmusest distantseeruv, verbikasutuse osas mõjukas kuid neutraalne ning omadussõnades lakooniline, faktipõhine ning neutraalne.

2.2 Ajakirjanike tekstiloome võtete valikut mõjutavad tegurid

Ajakirjaniku aspektist on käepärasem valida olemuslooliku uudise stiil kui sündmus on lähedal ja tal on kas võimalus isiklikult kohal olla või emotsionaalne seotus osaliste või sündmusega. Samas levivad täna (paljuski ka tänu veebile) jutustused, kus ajakirjanik kompileerib riigivälistest sündmustest kirjutades läheduse (intiimsuse) erinevate olemasolevate tekstide baasil (Steensen 2009)

Saamaks teada, mis on need tegurid, mis mõjutavad ajakirjaniku otsuse langetamist vormipiiride valikul, viisin kirjalikult läbi kuus formaliseeritud küsitlust. Kokku üheksast küsimusest koosnevale lühiintervjuule vastas kümnest välja saadetud küsimustikule kokku kuus Postimehe ja Tartu Postimehe ajakirjanikku. Ülevaate respondentide profiilist leiab analüüsi tulemuste alt ning intervjuude vastuste kokkuvõtted lisast neli.

Ühtekokku palusin respondentidel vastata üheksale küsimusele. Küsimused lähtusid kokku viiest omavahel seotud kriteeriumist. Need olid: 1) haridus ja kogemus, 2) uudisteema, 3) kirjutamiseks olemasolev aeg, 4) erinevate tekstiloomevõtete eelised, 5) isiklik eelistus.

3. Tulemused

3.1 Diskursusanalüüs

Järgneva analüüsi ajendiks oli küsimus, kuidas erinevate ajakirjanduslike võtete kombineerimisel loodud uudis ehk olemusloolik uudis hälbib klassikalise kõva uudise diskursusest? Selleks kuulub analüüsi alla kolm artiklit: „Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga“ (Kaldoja 2009), „Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid“ (2004), ja „Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale“ (Niitra 2009). Edasi on vaadatud kõiki tekste paralleelselt ning välja toodud vastavatele elementidele esinevus.

3.1.1 Autori nähtavus

Laiemalt võiks autori nähtavust nimetada ka autori suhestatuseks nii sündmuse (?) kui ka tekstiga. Antud analüüsi kontekstis on aga fookus ennekõike sellel, kuidas autori isik ehk ajakirjaniku positsioon on teksti sisse kirjutatud.

Eraldi tasub vaadelda pealkirjades ja juhtlõikudes sisalduvat autori positsiooni. Pealkirjadest „*Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga*“ ja „*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“ ei viita autori positsioonile või seotusele sündmusega. Nende kahe loo pealkirjade puhul on täheldatav personifitseerimine: enesetapud markeerisid nädala algust, hariduskärbe tõi lätlased tänavale. Elututele asjadele tegevuse omistamine tekitab oma loogikavastasuses teatavat salapära, mis võib pälvida lugeja tähelepanu. Pealkiri „*Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid*“ on kahest eelnevast mõneti eraldiseisev. Verbi „näeb“ teises pöördes kasutamine tekitab kohaolu tunde, kuid mõistetamatuks jääb, kes on nägija positsioonis – lugeja, autor või mõlemad? Siiski tekitab see kolmest pealkirjast kõige enam kohaolutunnet ning annab kirjelduslikult edasi olustikku.

Eeltoodud pealkirjad väljendavad selgelt kõrvale kaldumist konventsionaalsest uudisvormist, sisaldades reportaažilike elemente, ilukirjanduslikku personifitseerimist, eksplitsiitsust ehk keskendumist ühele kitsamale kõrvaldetailile ning ülivõrdelisi sõnu lugeja tähelepanu köitmiseks.

Esimeses uudistekstis „*Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga*“ tervikuna ei ole tajutav autori kohalolu. Ilmselt on selle põhjuseks see, et tegemist on geograafiliselt kaugel uudisega, millele uudisväärtus oli juba ajakirjanduse poolt kusagil-kunagi antud ajakirjanik ise ei osalenud. Seetõttu ei saa uudise sisus kasutada reportaažlikke elemente, kuivõrd vahendab agentuuriuudist.

Teise uudise, „*Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid*“ puhul on autor end tajutavalt teksti sisse kirjutanud. „*Linnavalitsusest sai Tartu Postimees teada...*“ annab selge viite meediaorganisatsioonis töötava isiku vahetust suhtlusest. Autori positsiooni on tähistatud viitega väljaandele laiemalt. Ka teises lõigus olev reportaažlik kirjeldav võte aitab lugejal end teemaga lähemalt siduda ning pilti paremini näha: „... *kui välja arvata keldrist maja ette kõnniteele saabastega kantud mullakihti ning maja ees akutrelliga jalutavat töömeest.*“ Detailne visuaalne kirjeldus annab mõista, et loo autor on tol hetkel just ise kohal olnud ning nähtut läbi oma silmade kirjeldanud tehes sealjuures subjektiivseid valikuid detailide osas, mida edastada, mida mitte.

Kuigi kolmanda uudise, „*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“ puhul on tegemist välisuudisega, on siiski näha, et loo autor on ise kohal käinud. Sellised viited nagu „*Postimehega vestelnud töörahva esindajate sõnum oli...*“ ja „*Läti haridus- ja teadusministeeriumi pressinõunik Agnese Korbe tunnistas Postimehele...*“ annavad kohalolutunde. Jällegi kasutab autor enda isiku näitamiseks viidet väljaandele tervikuna.

Eelnevast võib järeldada, et geograafiliselt kaugemate uudiste kajastamisel autor kaob teksti tõlkimisel, või rahvusvaheliseks levitamiseks mõeldud uudise puhul, autor peabki jääma sündmuse taha nähtamatuks teatajaks. Geograafiliselt lähemal olevate uudiste puhul, kus ajakirjanikul oli võimalus ka sündmust või sündmuspaika ise kaeda.

3.1.2 Narratiivsus ja intertekstuaalsus

Pealkiri „*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“ jätab võimaluse oletada, et juttu tuleb ainult haridusega seotud küsimustega. Ometi on uudisloo alguses räägitud riigiametnike koondamisest, ametiühingute miitingutest ning muust teemaga haakuvast. Suur osa tekstist on pühendatud mulje loomisele hirmust üleüldisema majandusliku kollapsi ees. Pealkirjast „*Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid*“ saab lugeja teada, et majja on plaanitud ehitada eksklusiivkorterid, bürooruumid ja võib-olla isegi kohvik. Pealkiri keskendub ainult keldrist leitud „jäänustele“, mis tegelikult moodustab ainult marginaalse osa uudisest. Pealkiri „*Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga*“ suhestub ülejäänud tekstiga sama moodi nagu kaks eelmainitutki – tuues esile ühe detaili, millega autor küll lugu alustab, kuid mis ei anna edasi tegelikult kogu ülejäänud uudise tuuma. See ühisjoon on kõigis kolmes analüüsitekstis. Ühtlasi on see üks vormiline võtte, mis tugevalt eristab neid kolme teksti klassikalise kõva uudise vormist, mille puhul pealkiri peaks olema see, mis edastab terve uudise fookuse.

Rääkides viidetest teistele tekstivormidele, ei saa mööda minna intertekstuaalsuse mõistest. Stanley ja Morgan (1993) vaatlevad intertekstuaalsust kui representatsiooni. Nende kohaselt kätkeb iga uus loodav tekst endas viiteid eelmistele tekstidele ehk iga uus tekst sisaldab endas eelmisi tekste. Samas kultuuriruumis elavad inimesed jagavad tekste või narratiive, mis on selles kultuuriruumis omaseks ja levinuks saanud. Kuigi uudise teksti puhul oleks taoline lähenemine esmapilgul vastuolus uudisväärtuse kriteeriumidega, on mitmekihiliste ehk hübriidiseerunud tekstide puhul märgata üha selgemat seotust teiste alltekstidega, näiteks ilukirjanduslikega. Analüüsitavate tekstide hulgas oli märgata, et olemusloolikes ehk mitmekihilistest uudistekstides esineb ka viiteid ilukirjanduslikele alltekstidele.

Esimese ja kolmanda uudise juhtlõigu puhul on reportaažile omaste võtetega loodud pilt – kirjeldatud toimuvat/toimunut viidates sealjuures tsitaatidega teistele tekstidele. „*Kui maailma rikaste esisajamees Adolf Merckle rongi alla hüppas, oli kinnisvaramagnaat Steven Good juba mitu tundi elutuna oma autos lebanud.*“ Antud juhtlõiku jääb (isiklikule arvamusel tuginedes) kõlama ka Oskar Lutsu „Kevadest“ tuntud

alguslause “Kui Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid juba alanud.“ Samas väljendab see teatavat kronoloogilist sündmuste järgnevust ning loob omaette loo, sündmustejada ehk narratiivi.

Kui analüüsitavate uudiste ühes pealkirjas võis täheldada detaile lugeja tähelepanu haaramiseks, on sama ka juhtlõikude puhul. „*Mäletate lastesaatest „Hunt Kriimsilm“ laulu: „Siiiga-saaaga, siiga, saaga, kop-kop-kop...“? See viisikatke meenub, kui mööduda Jaani ja Laia tänava nurgal asuvast Tartu vanimast majast, millest saab eksklusiivelamu.*“ Tähelepanu haaramiseks on kasutatud lastesaatest „Hunt Kriimsilm“ tuntud laulu. Teisestki analüüsitekstist („*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“) võib leida viiteid eesti kultuuriruumis käibele läinud n-ö ühistekstidest, mis ei asetu klassikalise kõva uudise žanriraamistikku. „*Postimehega vestelnud töörahva esindajate sõnum oli laias laastus järgmine: kas me sellist Lätit siis tahtsimegi?*“ See käibefraas on antud kultuuriruumis väga tuntud ning meedias sageli kasutusel nii originaali kui parafrasina. Samas annab see edasi samasuguse rahulolematuse tunde, millest antud fraas Eestis käibele on läinud. Ajakirjaniku sõnakasutus inimeste kohta – *töörahvas* on konnotatsiooniga, mis just kui viitaks sotsialistlikule klassivõitlusele, mis omakorda annab tekstile omapärase temaatilise tonaalsuse.

Erinevalt konventsionaalsest uudisest ei resümeeri järgnev juhtlõik tuumakamaid fakte, vaid sisaldab endas reportaažlikku võtet, detaile ja subjektiivset kirjeldust. „*Politsei poolt Läti seimi peahoone ja selle vastas oleva saadikutehoone vahele moodustusid koridori kaudu rutlevad tikk-kontsadel ja lakk-kingades seimisaadikud, kelle jalge ette loobivad karjuvad tudengid santiime.*“ Antud juhtlõik annab lugejale ette pildi ühest konkreetsest olukorrast Läti seimi peahoone ees toimuvast. See lokaliseerib sündmuse toimumiskoha, kuid ei anna päris täpselt ülevaadet sellest, millest loos peaks juttu tulema. Selektiivselt on autor kirjeldamiseks valinud temale kõige mõjuvamana näivad detailid. Glamuursust ning prominentsust väljendavad selles juhtlõigis detailid tikk-kontsad ja lakk-kingad ning oksüümoronina mõjuvad jalge ette visatud santiimid. Esmapilgul arusaamatuks jääv pildike peaks olema see, mis köidab lugeja tähelepanu ning tekitab huvi edasi lugeda.

Nende tekstide alustamise näidete varal saab kinnitust ka Kasiku (2008) väide just kui mitmekihilised ehk hübriidiseerunud tekstid (sh ka olemusloolik uudis) on oma

narratiivi ülesehituselt üksikult üldisele liikuva. Juhtlõigus esitatakse värvikas detail, mis peaks köitma lugeja tähelepanu, ning edasi liigutakse kas klassikalisele kõvale uudisele omasemas joones (nt Kaldoja 2009) või eirates igasuguseid struktuuriskeeme (nt Rajalo 2004 ja Niitra 2009). Richard Keeble (1998) juhtlõikude liigituse järgi võib need kolm lugu paigutada nii kõvade kui pehmete uudise diskursuste alla.

„Mäletate lastesaatest „Hunt Kriimsilm“ laulu: „Siiiiga-saaaga, siiga, saaga, kop-kop-kop...“? See viisikatke meenub, kui mööduda Jaani ja Laia tänava nurgal asuvast Tartu vanimast majast, millest saab eksklusiivelamu.“ Seesugust juhtlõiku kõvas uudises kirjeldab Keeble kui personaliseeritud sissejuhatust, mis seab kesksele kohale kirjutaja kohaloleva „mina“. Samas pehmete uudiste diskursuses liigitub see Keeble järgi tsitaadiga algavaks juhtlõiguks, mis on reportaažilik kirjeldav element toimunust, kuid kannab samas ka loo tonaalsust tsitaadis sisalduvast lähtuvalt.

„Kui maailma rikkaste esisajamees Adolf Merckle rongi alla hüppas, oli kinnisvaramagnaat Steven Good juba mitu tundi elutuna oma autos lebanud.“ See juhtlõik liigituks Keeble'i järgi kõva uudisena detailijuhtlõiguks, mis tõstab mitmetahulisest uudisest esile ühe, kõige olulisemalt fokuseeritava fakti. Samas pehme uudisena käsitletult liigituks see Keeble'i järgi tunnistaja inimlikku huvi väljendava juhtlõigu alla. See juhtlõik on muidugi eripärane oma lausekonstruktsiooni ja sellest tuleneva allteksti pärast, mis omakorda forsseerib veel tugevamalt pehmele uudisele omast inimlikku huvi tegurit antud tekstis.

„Politsei poolt Läti seimi peahoone ja selle vastas oleva saadikutehoone vahele moodustusid koridori kaudu rutlevad tikk-kontsadel ja lakk-kingades seimisaadikud, kelle jalge ette loobivad karjuvad tudengid santiime.“ Selle juhtlõigu võiks liigitada kõva uudisena juba eelmainitud detaili juhtlõigu alla, kuid pehmele uudisele omasena on selles tekstis edasi lükatud juhtlõik, mis sunnib lugejat tekstist lugema vähemalt paari esimest lõiku. Eelnevast lähtuvalt võib öelda, et antud juhtlõigud uudisteksti narratiivi kontekstis liigituvad üheaegselt nii kõvade kui pehmete uudisdiskursuse tunnuste alla.

Kui välja jätta ebatavaline juhtlõik, siis esimese uudise *„Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga“* edasine ülesehitus ei erine kuigi palju klassikalise kõva

uudise ülesehitusest. Tuumakamad faktid on esitatud olulisuse järjekorras ning lõpp on selgepiirilisel raamistamata.

Teise uudisteksti „*Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid*“ ülesehitus järgib jutustuse narratiivi ehk n-ö *storyt*. Algab see sellega, kuidas maja ees jalutab akutrelliga töömees, ning järgneb lugu, kuidas 2000. aastal maja osteti, ning mis siis sinna ehitada plaaniti, ning kuidas seda nüüd nähakse. Järgneb lugu omaaegsest ehituskunstist, mis praeguse renoveerimise käigus välja on tulnud.

Ka kolmanda uudisloo „*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“ ülesehitus järgib jutustuse narratiivi. Uudislugu ei ole ülesehitatud pööratud püramiidi põhimõttel, vaid jutustab Läti seimi ees toimunut, sealt edasi tudengite ning õppejõudude elu jne. Lugu lõppeb ehk punktiga, kus on kirjas Läti teadus- ja haridusministeeriumi pressinõuniku ütlus, mille alusel hädaks on ülikoolide rohkus ja ebaefektiivsus.

Ülesehituse all tuleb jälgida ka seda, kas olemusloolikul uudisel on kindel algus-, kesk- ja lõpp-punkt (Pullerits 2009), mis oleks omane olemusloo žanritunnustele. Olemusloolikul uudisel peavad need kolm olema selgesti eristatavad (viimane, et lool on ka selge lõpp-punkt ehk kindel sündmus, mis markeerib loo lõpu; seda esineb küll harvemini). Selle alusel võib öelda, et esimene tekst vastab antud kriteeriumitele. Uudislugu algab sellega, et leiti surnukeha, millele keskpunktis järgneb lahkunu elu kirjeldamine. Lõppu antud loo puhul selgelt piiritletud ei ole.

Teise teksti (Rajalo 2004) puhul on eristatav ka lõpp-punkt, mis justkui võtaks kokku uudisloo: „*On väga hea, et selline väärikas maja korda tehakse, nagu seegi, et keegi on võtnud renoveerimisjulguse ja on nõus ajalooliselt väärtusliku säilitamiseks kulutama. Omanik on olnud väga kompromissialdis,“ tunneb Siilivask heameelt.*“ Samuti on eristatavad loo algus ja keskpunkt.

Kõige paremini tulevad erinevad loo osad esile kolmandas tekstis (Niitra 2009). Algpunktis kirjeldatakse lähemalt vaatepilti, mis Läti seimi ees valitseb. Sealt edasi hirmust kollapsi eest ning lõpp-punktiks on haridus- ja teadusministrit puudutavad küsimused. „*Cirule sõnul väitis Läti haridus- ja teadusminister Tatjana Koke talle, et kõrghariduse rahastamisega on Lätis kõik korras. „Nad ei muuda midagi ja siis ma*

küüsisin, kas ta ei tahaks tagasi astuda, ning tema ütles, et me peame vormistama ametliku palve. Me teeme seda.“

3.1.3 Detailid ja kirjeldused

Olemusloo ajakirjanduses on lubatud teksti rikastada subjektiivsete kirjelduste, peegelduste ja hinnangutega (Steensen 2009b). Subjektiivsed peegeldused on need, mis tõusevad esile analüüsivast artiklist „*Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga*“. Autor tõstab esile inimlikku huvi äratavad faktid, iseäranis need, mis puudutavad raha ning väljendavad jõukust. Näiteks „*End maha lasknud Goodi surnukeha leiti tema Chicago lähedale metsa serva pargitud Jaguarist esmaspäeva hommikul*“. Informatsiooni edastamiseks piisanuks ka lihtsalt autole viitamisest, kuid tekstis on eelistatud esile tõsta auto marki – Jaguari, mis oma hinnaklassi järgi on teatav staatuse märk. „*Merckle suutis perekonnalt päritud 80 töötajaga ravimifirmast alustades ehitada üles rahvusvahelise kontserni*“. Töötajate arvu esile tõstmine antud lauses loob lugejale pildi väikefirmast ning toetab selle lause mõtet näidata ärimeest kui n-ö *self made man*'i, kes on edu saavutamist alustanud suurärimehe teed madalamailt astmeilt. „*Merckle oli tõenäoliselt ka kõige enam Saksa autotootja Volkswageni aktsiahinna langusest kaotanud üksikisik – see läks talle maksma hinnanguliselt 200 miljonit eurot ehk umbes 3,1 miljardit krooni*“. See näitelause illustreerib taas seda, kuidas suurte rahanumbritega püütakse luua ettekujutus kõnealuse inimese rikkusest ja kaotustest – sõnaga, rõhutakse sellele, mis kõige enam on inimliku huvi objekt.

Uudises on märgitud, et tegemist on uudisteagentuuri AFP vahendatud artikliga. See tähendab, et tegemist on suures osas tõlkeuudisega, mida ajakirjanik on täiendanud informatsiooniga, mis tooks uudise eesti lugejale lähemale. See on ka põhjus, mis antud teksti juhtlõik on kohaldatud meenutama „Kevade“ algust ning rahanumbrid teisaldatud kohalikku valuutasse.

Teise analüüsiteksti „*Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid*“ puhul edastab autor kirjeldusi ja detaile nii läbi enda silmade nähtu kui ka läbi allikatsitaatide ja parafraside. „*Väliselt ei tundu aadressil Jaani 20 asuvas 17.*

sajandist pärit arhitektuurimälestismajas toimuvat mingit ehitustegevust, kui välja arvata keldrist maja ette kõnniteele saabastega kantud mullakihti ning maja ees akutrelliga jalutavat töömeest.“ Seda võiks antud loo puhul pidada loo teiseks juhtlõiguks, ehk selleks, mis tegelikult kirjeldab loo subjektiks olevat materjali. Postimehe lugude ja illustratsioonide nõuetes (2006) on seda kirjeldatud kui edasilükatud juhtlõiku, mis aga oma olemuses on veidi teine asi kui Keeble’l (1998).

„„See maja on ehitatud umbes viies järgus,“ teab Varjas. „Hoone seinal asuvale plaadile kirjutatud info, et maja pärineb 17. sajandist, on teadaolev vanus. Kui vana see täpselt on, võta sa kinni.““ Nende tsitaatidega väljendatakse nii maja vanust kui ühtlasi luuakse ka subjektiivne kirjeldav pilt hoonest. Autor jätkab nähtu kirjeldamisega. „Ühel selle kolmekorruselise maja müüril pole vundamenti ollagi, pinnasele on pandud üks puupruus ning sellele laotud tellised.“ Liikudes kirjeldamisel ja detailide esitamisel üha subjektiivsemaks ning kaugemale eksperthinnangust. „Vastavalt vajadusele on katuse tugitalasid vahelt välja võetud, aknaid-uksi on aja jooksul nii kuis jumal juhatab suuremaks ja väiksemaks ehitatud, rääkimata vaheseinte iseeneslikust tekkimisest.“ Jõudes kirjeldustes päris kõnekeelseks ja emotsionaalseks: „Ruumi sisenedes hoiatab Varjas, et kuhugi vastu minna ei maksa – mine tea, äkki kukub kogu kaadervärk veel kaela.“

Kolmas uudis „*Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale*“ on oma olemuselt sedavõrd olemusloo žanrimääratluse alla kuuluv, et raske on hinnata, kas tegu on uudise või reportaaž-jutustuslooga. Kui vaadelda teemat, millel artikkel kirjutatud on, on tegu uudisega – majandus, riigieelarve, rahvarahutused. Kui vaadelda paigutust lehes välismaa küljel, võib pidada seda nii pigem uudiseks kui meelelahutuslikuks olemuslooks. Kui võtta arvesse loo tonaalsust, detailirohkust, hinnangute ja emotsionaalsete kirjelduste rohkust, on tegu pigem olemuslooga. Loo struktuuri järgi ei liigituks ta ühegi konkreetse žanri alla. Eelnevast lähtuvalt julgen siiski vaadelda antud lugu hübriidteksti ehk olemusloona.

„...endine riigiametnik Ilse Radovica ütles, et saab praegu 45 latti ehk vähem kui 1000 krooni töötü abiraha kuus ja kardab, et tuleval aastal makstakse veel vähem.“ Nagu eelnevateski tekstides, võib ka siin näha keskendumist mõjusatele numbritele. Ümberarvutatuna Eesti Kroonidesse on see lehelugejale kahtlemata muljet avaldav

nagu ka järgnev: „*Läti Ülikooli doktorant Inta Mierina saab praegu ära elamiseks iga kuu 90 lati ehk 2000 krooni ringis, aga rääkis doktorikraadiga tippteadlasest, kelle palk on 240 latti ehk 5300 krooni.*“ Kuivõrd artikli keskmes ongi raha, ei jäta autor toonitamata sellega seotud probleeme värvikate parafraside läbi. „*Läti Ülikooli arstitudeng Janis Bezdeliga väitis, et Liepaja Ülikoolis on asjad nii hullud, et kokkukohiu nimel käib õppetöö vaid kaks nädalat korraga – seejärel hoitakse kaks nädalat raha kokku ja alustatakse taas.*“ Parafraaseering jätab tõlkimisel ka lisaruumi sõnavärvinguks - *Liepaja Ülikoolis on asjad nii hullud* väljendus pidanuks klassikalise kõva uudise puhul olema parafrasid neutraalsemalt väljendatud.

Läbi selektiivsete detailide kirjeldamine tekitab antud artiklis omaette meie-nemad diskursuse. „*Demonstratsioonile võttis ta ka plakati, millel võrdles Läti 65 protsenti Eesti 11 ja Leedu 5 protsendiga ning asetab tuleva aasta kohale küsimärgi. Lätlastele paistab eestlaste ja leedulastega võrdlemine üldse meeldivat, ja seda mitte samadel põhjustel, miks eestlastele vastupidine.*“ Seesugune diskursus paneb eestikeelset lehelugejat kahtlemata paremini tundma ning seob taas emotsionaalselt teksti külge. Lisaks toob muidu mitte eestikeskse uudise lugejale lähemale ning muudab selle lokaalsemaks kui see muidu oleks.

3.1.4 Emotsioonid ja hinnangud

Esimese uudise (Kaldoja 2009) emotsionaalsus rõhub väga tugevalt lugeja emotsioonidele. „*Palju selgemad näivad aga sama päeva õhtupoolikul kodukülas Blaubeurenis rongi ette kõndinud Merckle enesetapu põhjused. «Ta ei suutnud selgelt toime tulla oma impeeriumist isegi osa kaotamisega,» nentis majanduskommentaator Frank Seidlitz Briti ajalehele The Times.*“ Sõnade *koduküla* ja *tsitaadi* sõnastuse *ei suutnud selgelt toime tulla* kasutamine tekitab lugejates inimlikku kaastunnet. Kui kasutada sõna *koduküla* asemel näiteks lihtsalt küla nime täpsustusega, kus kõnealune inimene elas, oleks see kahtlemata neutraalsem ning ka palju vähem kaasahaaravam. Vastava tsitaadi esile tõstmine on aga hinnangu esitamine läbi allika. *Ei suutnud selgelt toime tulla* väljendab tegelikult oletust, mitte faktile toetumist.

„*Mullu aga hakkasid Saksa magnaadi ärid kiiva kiskuma. Tema ettevõttel HeidelbergCement tekkis raskusi üleostetud konkurendi Hansoni seedimisega.*“

Sõnakasutus, millega selles tsitaadis väljendatakse tütarfirmade omavahelist läbisaamist viitab võrdlemisi selgelt emotsionaalse hinnangu andmisele. *Kiiva kiskuma* ja *konkurenti seedima* on antud kontekstis negatiivse konnotatsiooniga. Kuid ei saa kahelda, et need väljendused lisavad tekstile tonaalsuse, mida autor soovib edasi anda ning muudavad teksti lugejale kaasahaaravamaks.

Teine analüüsiv artikkel (Rajalo 2009) tõuseb esile oma intertekstuaalsete ja metafoorsete laenudega. „*Tööd tuleb siin teha justkui lusikaga.*“ Antud juhul on tegemist võrdlusega, mis annab edasi töö tegemise kiiruse ja võimaluse. Oleks saanud ka öelda, et „*tööd tuleb siin teha aeglaselt*“. Samuti on selles tsitaadis viide arheoloogiale, kus aegajalt välitöödel kasutatakse väga tundlikes kohtades väljakaevamiseks ka lusikat. Tsitaadis sisalduv alltekst, mis seob ajaloolist maja ning arheoloogilisi väljakaevamisi. Seesugune väljendus annab aga tegevusele omapoolse hinnangu, küll läbi allikatsitaadi, kuid sellise selektsiooniga väljendab ka artikli autori seisukohti.

Tsitaatide ja parafraaseeringute selektsioon väljendab autoripositsiooni ja hinnangut ka mujal. „*Nii nagu teisedki Tartu vanade majade uueks tegijad, ei jäta ka Varjas märkimata, et ta ei mõista, kuidas see maja üldse on sadu aastaid püsinud.*“ Parafraasina väljendab autor hinnangut ja imetust selle üle, kuidas maja on üldse püsti püsinud. Kahtlemata on see lugejale emotsionaalselt siduvam kui lihtsalt väljendada, et maja on sedavõrd vana, et selle püsti püsimine on imekspandav.

Kolmanda analüüsiteksti puhul on selgelt tajutav autori hoiak ning sellest lähtuv subjektiivsus kajastamisel. „*Mõni üksik opositsionisaadik püüdis tudengitega vestelda, aga suurem osa käis mööda kunstlikku koridori vaikides.*“ Kirjeldus sellest, kuidas poliitikud rahvaga suhtlesid, või pigem ei suhelnud, annab juba loo alguses aimu, kumma poole on teksti autor valinud. Süüdlaslikena näivad poliitikud *versus* „*töölisrahva esindajad*“ nagu autor meeleavaldusel osalejaid nimetab.

„*Teadlaste ja tudengite meeleavaldusel avaldati aga siirast kartust, et Läti riik tegeleb oma kõrghariduse ja teaduse väljasuretamisega.*“ Sõnade siiras ja väljasuretamine kasutamine annab loole tonaalsuse, mis võis olla ka sündmusel esile tõusev. Teisalt väljendab seesugune sõnakasutus autori hinnangut ning tegelikkuses ei saa olla täiesti

kindel, et see oli ka meeleolu, mis sündmuspaigal valitses. Loo üldist tonaalsust toetab kirjeldus, mille omadussõnad *sümboolselt, teravad, kõvahäälsed ja mahavisatud* lisavad värvi kogu tekstile. „*Sümboolselt poodud tudeng, teravad loosungid ja kõvahäälsed soovitusel seimi liikmetele taas kooli minna ei olnud Cirule hinnangul siiski mahavisatud aeg.* „*Tuleval kevadel hakkavad nad niikuinii jälle kärpima ja siis nad vähemalt teavad, et me oskame oma õiguste eest seista,*“ lausus ta.“

Viies eelmainitud tekstiloomevõttes domineerisid detailsus kirjeldustel ning hinnangulisus omadussõnalistel väljendustel. Omamoodi domineerib hoopis intertekstuaalsus ning samas kultuuriruumis levinud tekstide kasutamine uudistekstis, et luua kohalolutunne ka geograafiliselt kaugete uudiste puhul.

3.2 Ajakirjanike tekstiloomevõtete valikut mõjutavad tegurid

3.2.1 Respondentide profiil

Ajalehe Postimees reporteritest küsimustike saajate valikul lähtusin printiibist, et need inimesed on silma torganud kas enam klassikalise uudise või enam olemuslooliku uudise kirjutamisega. Kuigi küsimustike vastustest selgunu ei toeta, et reporterid just kindlalt üht või teist vormivõtet eelistaksid, õigustavad saadud vastused siiski valiku lähtepunkti. Küsimustiku said 10 ajakirjaniku. Valiku kriteeriumiks oli variatiivsus ajakirjanduslikus tööstaažis, sooline esindatus ning erialase hariduse olemasolu. Küsimustiku said võrdselt viis meest ja viis naist ning samasuguse arvestusega ajakirjandusharidusega ning muu erialase kõrgharidusega reporterit. Küsimustikule laekusid vastused kuult reporterilt. Respondentide puhul vajas representatiivsus erialaharidusega meesreporterite kaldu: vanuseline ja sooline variatiivsus – vastas viis meest ja üks naine – ning ka erialahariduslik variatiivsus – vastas neli erialaharidusega ajakirjanikku ning kaks muu eriala kõrgema haridusega reporterit.

Respondent	Tööstaaž ajakirjanikuna	Ajakirjandusharidus
1	16-20	+
2	21-25	+
3	1-5	-
4	6-10	+
5	1-5	+

6	11-15	-
---	-------	---

Tabel 2: Reporteritest respondentide profiil

Saamaks teada, kui tihti ja milliseid kasutavad töövõtteid ajakirjanikud teadlikult ajakirjandustekstide vorminõuetele vastavalt kirjutamiseks, palusin küsimustikus vastata, kui tihti viljeleb reporter olemusloolikuse stiilis uudiseid. Neljast võimalikust vastusevariandist (sageli, mõnikord, harva, üldse mitte) ei valinud ükski respondentidest vastuseks „üldse mitte“, mis tähendab, et kõik vastanud on ühel või teisel hetkel siiski teadlikult uudist olemusloolikult kirjutanud. Pooled vastanuist kinnitasid, et kirjutavad sageli olemusloolikke uudiseid, üks märkis vastusena „mõnikord“ ning kaks „pigem harva“.

Alljärgnevates vastuste analüüsis lähtun peamise kriteeriumina ajakirjandusliku kõrghariduse olemasolust, sest see kriteerium peaks määrama enim just erinevate ajakirjanduslike töövõtete valdamist ning oskust neid analüüsida. Samas aga püüan seda mitte liigselt üldistada, sest selleks oleks tarvilik suurema vastajate hulgaga küsitlus.

3.2.2 Mõjutegur 1: haridus ja kogemus

Meenuta palun, kust oled saanud ideid ja õppinud erinevates žanrites uudislugude kirjutamist? Kas oled tuttav mõistega olemusloolik uudis? Meenuta palun, kus Sa sellega kokku oled puutunud.

Esmalt palusin reporteril meenutada, kust on ta saanud ideid ning õppinud erinevates žanrites uudislugude kirjutamist. Kõrgharidusega reporterid märkisid muidugimõista teadmiste omandamise kohana Tartu (Riiklikku) Ülikooli või muid kõrgkooli, kus on erialaharidust omandatud. Samas nii erialase- kui mitte erialase haridusega reporterid mainisid erinevate ajakirjanduslike töövõtete omandamisel just suurt rolli mängivana erinevate ajalehtede toimetusi (ajaleht Tartu Riiklik Ülikool, Noorte Hääl Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas, Edasi, Postimees, El Pais, Helsingin Sanomat jt). Nimeliselt märgiti ära ka kindlaid toimetajaid, kelle juhendamise all on erinevaid teadmisi žanrikonventsioonide kohta omandatud. Nende seas olid Urmas Klaas, Vahur Kalmre, Mart Kadastik, Priit Pullerits. Täpsemalt mõiste olemusloolik uudis kohta uuriv küsimus tõi reporteritele esmajoones meelde Priit Pulleritsu läbi viidud koolituse

(Pullerits 2008) ning kaks respondenti seostasid seda ka mõistetega *nu journalism*, *feature journalism* või *nu nu journalism*, mis viitavad olemuslooliku uudisajakirjanduse ühele teeviidale, Tom Wolfe antoloogiale „The New Journalism“ (Wolfe&Johnson 1996). Kuigi küsimus seda ei eeldanud, pidas üks respondentidest oluliseks ka olemuslooliku uudise mõistet avada: „*Olemusloolik uudis on minu arusaama kohaselt klassikalise uudislooformadiga – sissejuhatavlõikteemaarendusjalõpp – mängulisemalt ümber käiv lugu. Juhtlõik ei pea võtma loo sisu kokku, vaid tekitama teema vastu huvi*“.

3.2.3 Mõjutegur 2: uudise teemavaldkond

Kuivõrd mõjutab uudise teema Sinu uudise stiili/žanri valikut? Millistel teemadel kirjutamisel eelistad mängulisema keelekasutusega olemusloolikku uudisvormi, milliste puhul konventsionaalset ranget uudisvormi? Reporterite antud vastusest selgus uudisteema ja olemusloolike töövõtete kasutamise vahel huvitav seos. Ajakirjandusliku kõrgharidusega reporterid pidasid oluliseks märkida, olemuslooliku uudise vormi kasutamise sobivust lähtuvalt teemast, samal ajal kui ilma erialase hariduseta reporterid jätsid kõva-pehme uudisteemale sobivuse aspekti välja toomata. Üldiselt leidsid vastajad (pooled), et pole oluline, kas tegu on kõva või pehme uudisteemaga. „*Teema pole oluline, oluline on kirjutamislaad*“. Teine vastaja määratleb olemuslooliku uudise sobivana pehmetele teemadele: „*Eks kultuur ja sport kasutavad seda nagunii rohkem, aga ma ei näe probleemi, miks ei võiks seda kasutada ka majandus uudiste ja poliitika ja teiste nn kõvade teemade puhul*. Samas märkis üks reporteritest: *Pehme teema sobib olemuslooliku uudise või uudisloo tegemisel mulle paremini*.“ Töövõtete valikul peeti määravamaks hoopis materjali, millest lugu kirjutati. „*Pigem on oluline just see, millise materjali oled kätte saanud. Igast materjalist kindlasti ei viitsi otsida neid lähedaid detaile ja pole aegagi*.“

Uudisteema ja žanrivalikut mõjutavate tegurite vahelise seose detailsemaks kirjelduseks palusin reporteritel eraldi kirjeldada, milliste uudisteemadel kirjutades eelistaksid nad parema meelega olemusloolikku uudisvormi. „*Ranget uudist siis, kui tegemist on väga uudisväärtsliku faktiga, mis nõuab kohest teatamist - ehk siis, kui trikitada ei ole mõtet, vaid oluline on tuum kohe esile tuua*.“ Vastustest tõusis esile, et kõvade uudisteemade puhul (majandus, poliitika) ning tõsiste või väga skandaalsete

lugude puhul eelistaksid ajakirjanikud pigem klassikalise uudisvormi juurde jääda. Põhjustusi oli mitmesuguseid: „...nendest teemadest kirjutamisel tundub mõnikord kohatu olla mänguline. Kultuur kogu oma avaruses lubab mõnusasti veiderdada.“

„Ka on n-n riiklikest asjadest pisut raske olemusloolikult kirjutada - sellepärast, et seal on raske leida olemuslooliku ülesehituse tarbeks vajalikke detaile ja näiteid ja tegelasi.“

„Kui tegu on eksklusiivse skandaallooga, siis pigem mitte. Lugeja ei taha sellisel juhul ilutsemist, tema tahab pointi.“

„Raskemate teemade ehk n-ö kõvade teemade puhul mõni kord on raske olemusloolikult kirjutada. Eriti kui on väga palju infot vaja vähestesse tähemärkidesse ära mahutada.“

Vastustest selgus, et siiski uudisteema valdkond mõjutab suuresti seda, kas ajakirjanik otsustab kirjutada loo klassikalises uudisvormis või olemuslooliku uudistekstina. Suuremat faktitäpsust ning tõsiseid sündmusi käsitlevate teemade puhul peavad vastanud ajakirjanikud tarvilikuks jääda klassikalise uudisvormi juurde. Samas aga leiavad vastajad, et pehmemate teemade või teemade puhul millele kirjutamisstiil annab juurde värvi ja elavust, on olemuslooliku uudisvormi kasutamine põhjendatud. „Uudise puhul ikka vaatan, et inimesel oleks seda huvitav lugeda ja see kutsuks teda lugema. / Ajakirjanik peab oskama oma lugu sobivalt pakendada.“

3.2.4 Mõjutegur 3: kirjutamiseks olemasolev aeg

Kuivõrd mõjutab žanri/stiili valikut informatsiooni kogumiseks ja loo kirjutamiseks olemasolev aeg? Ajateguri mõju uurisin eeldusel, et keelekasutuselt keerukama, detailirohkema ning teiste tekstide põimimine loosse võtab ajakirjanikult rohkem aega kui klassikalise kõva uudise vormi järgi kirjutamine. Eeldus osutus aga ennatlikuks, kuivõrd vastustest selgus, et reporterid tunnevad end olemusloolikku uudis kirjutades vabamalt ning mõnede vastanute puhul oli vähese kirjutamiseks olemasoleva aja olemasolu hoopis olemuslooliku uudise kirjutamise puhul soodustavaks teguriks. „See ei mõjuta. Ja ei saa öelda, et olemusloolik stiil tingimata rohkem aega nõuab.“

„Olemusloolikult kirjutamine ei võta rohkem aega. Kui oled end teemaga ikka väga hästi kurssi viinud ja allikatelt viimseni kõik ära küsinud, siis pole probleemi. Siis on

neid lugusid ka, millest mänguliselt kirjutada.“ või *„Üldiselt ei mõjuta aeg. Mõjutab materjal. Kui on hea materjal, millest olemusloolikult kirjutada, siis pole ka probleemi seda teha.*“ Nendest vastustest tõuseb hoopis tugevamalt esile olemasoleva materjali osatähtsus. Võimalik, et paralleeli võib tõmmata hoopis sellega, mida reporter on materjali kogumisel näinud ja kogenud ning kui mõjus ja värvikas on olnud allikate räägitu. *„Vähem aega, seda kergem on olla olemusloolik; ei pea diktofonis ja muudes infokandjates kõvasti kinni olema, suurema osa loo võib kirjutada peast.*“ Seegi vastus (iseäranis fraas *loo võib kirjutada peast*) annab tõestust sellest, et reporterid kipuvad olemuslooliku uudise kirjutamisel tuginema sellele, mis neile on isiklikult avaldanud kõige enam loo tegemise protsessis muljet.

Ometi ei saa ka ajafaktori juures täielikult mööda minna haridusest ja kogemusest. *„[Ajafaktor mõjutab] Žanri või stiili valikut väga harva,*“ märgib vastaja, kuid täpsustab edasi: *„Samas vajab olemusuudise tegemine iseenesest rohkem aega, sest ebaõnnestumise korral on oht, et tulemus on käkk. Ses mõttes pole olemusuudis kuigi turvaline valik.*“ Sarnaselt vastab ka teine ilma erialase kõrghariduseta ajakirjanik olemuslooliku uudise kirjutamise kohta: *„Vaeva peab rohkem nägema, see võtabki aega.*“

Seega üldiselt kirjutamiseks olemasolev aeg ei määra väga suurel määral reporteri otsustusprotsessi, milliseid tekstiloomevõtteid kasutada, ei mõjuta. Määravam on hoopis olemasolev materjal ning see, kui koloriitset ja detailset teksti sellest luua saab. Samuti on määravam reporteri kogetu ja nähtu. Tinglikult võib tuua ka seose reporteri erialase hariduse tekstiloomevõtete vahele, kuid see oleks antud küsitluse vähest vastajate esindatust arvestades liiga suur üldistus.

3.2.5 Mõjutegur 4: erinevate tekstiloomevõtete eelised

Millised on Sinu arvates olemuslooliku uudise eelised klassikalise uudise vormi ees (või vastupidi, millised on klassikalise uudise eelised olemuslooliku uudise ees)? Selle küsimuse eesmärgiks oli saada ülevaade, milliseid tegureid tõstavad ajakirjanikud esile ühe või teise tekstiloomevõtte puhul. Küsimuse vastus eeldas mõttelist eraldamist sellest, mis on tekstiloomevalikul reporteri jaoks määrav, sellest

mis on tulemit ehk artiklit silmas pidades määrav. See eeldas analüüsimist, miks võiks olla ühe või teise tekstiloomevõtte eelised lugejat silmas pidades.

Esile tõusis kõige enam teksti lugemisel saadav nauding ehk lugeja rahulolu ajakirjandusmeisterliku teksti lugemisel. „*Lugejate rahulolu lehega suureneb. Naistele meeldib.*“ „*Olemusloolikku uudist on küll mõnusam lugeda...*“, „*Inimlähedus, köitvus, terviklik ülesehitus, ajakirjandusmeisterlik keelekasutus.*“

Praktilisest aspektist võrdlesid vastajad tekstist info kätte saamise kiirust. „*Klassikalisest ehk siis tavalisest uudisest saab info kohe kiiresti kätte. Olemusloolikus peab seda iva otsima ja terve loo läbi lugema.*“ „*Klassikalisest uudisest saab ilmselt kiiremini kätte oma info, sest ega peale juhtlõigu ju midagi eriti lugema ei peagi.*“ Nendest vastustest võib järeldada, et klassikalist uudist peavad osad vastanutest kiirel infohankimisel tulusamaks, sest selle vorm võimaldab saada kompaktselt ülevaate uudise tuumast.

Kaks vastanut lähenesid tekstiloomevõtete retseptsioonile ka veidi teise nurga alt tuues sisse ajalehe tervikkuvandi. „*Olemusloolikku uudist on küll mõnusam lugeda (ja kirjutada), aga see jätab lugemisel sageli kerglase mulje. Ametlikkuse rõhutamiseks on sobilik püsida klassikalises stiilis.*“ Teine, pidades silmas olemuslooliku uudise eeliseid märkis: „*Leht tundub ausam, meeleolukam, sõbralikum, intelligentsem, eluga rohkem kursis.*“

Huvitav näis ka lähenemine, et olemusloolik uudis pakub just kui võimalust teemat lugejale atraktiivsemaks teha: „*Võimaldab ajakirjanikul oma tööle mängulisemalt läheneda ja aitab nõrgemate teemade puhul võimendust peale panna.*“

3.2.6 Mõjutegur 5: ajakirjaniku isiklik eelistus

Saamaks teada ajakirjanike isiklike eelistusi tekstiloomevõtete valimisel küsisin: **Kumba [olemusloolikku või klassikalist uudist]on Sinu arvates raskem kirjutada ja miks?**

Peaaegu kõik vastanud leidsid, et olemuslooliku uudise kirjutamine pakub suuremat naudingut ja rahulolutunnet. „*Ei ole suurt vahet. Aga heast olemusloolikust uudisest*

on pärast valmimist rahulolu ja heameel suurem.“ „Aga kui kukub hästi välja, siis mõnda enda olemusloolikku loed küll pärast veel mõnuga üle.“ „Klassikalist uudist on igal juhul kergem kirjutada, olemusuudist aga mõnusam.“

Need, kes ei väljendanud just olemuslooliku uudise kirjutamisel saadavat loomisnaudingut, märkisid pigem ära, et klassikalise uudise kirjutamine seesugust head tunnet ei tekita nagu olemuslooliku uudise tegemine. *„Klassikalist uudis või uudislugu on kirjutada raskem, sest tuleb järgida reegleid, ja tüütu on ka.“ „Kumbagi pole raskem kirjutada. Oleneb materjalist. Ise eelistan tavalist uudist.“ „Päris puhast uudist on ikka raskem kirjutada, igavam on raudselt.“*

4. Järeldused ja diskussioon

Kui praktikud uut žanri leiutama hakkasid, olid teoreetikud juba kindlaks teinud, et tegu pole uue žanriga. Käesoleva tööga püüdsin luua habrast silda ajakirjanduse praktika ja teooria vahele ehk püüda leida vastust küsimusele, mis on olemusloolik uudis – uus žanr või postmodernistlik tekstide hübriidiseerumine, ning mis tegurid mõjutavad ajakirjanikku valima üht või teist tekstiloomevõtet.

Olemuslooliku uudise analüüsimiseks jätsin kõrvale žanrikeskse analüüsi ning kasutasin diskursusanalüütilist lähenemist uudisele, olemusloole ja nendest lähtuvalt ka olemusloolikule uudisele. Diskursusanalüütiline lähenemine tingis vajaduse mitte rääkida žanritest kui diskursuse korrastamise viisi, vaid kasutan mõistet tekstiloomevõtte, mis hõlmab nii teksti vorminõuetest lähtumist kuid kaasab ka teisi tekstis eksplitsiitselt nähtavaid elemente. Diskursiivne lähenemine lähtub Steen Steenseni (2009) žanriperekondade teooriast, mis hõlmab lisaks žanrinormatiividele mitmeid erinevaid tekstiloomisel kasutatavaid võtteid.

4.1 Info töötlemise ja tekstiloomevõtted praktikas

Diskursusanalüüsil, mis hõlmas kolme olemusloolikku uudist, tõusid tekstist esile mitmed huvitavad informatsiooni kogumise ja töötlemise võtted. Suur osa neist on väga paljus lugeja köitvuse ja teksti haaravuse teenistuses.

Lokaalsus, mille seadsin analüüsitekstide valiku aluseks osutus üllataval kombel määravaks ajakirjanike töövõtetes, millega materjali selekteeriti ja esitati. Lokaalselt kaugel uudise puhul on mõistetav, et autor ei ole üldjuhul saanud käia sündmuspaigal vahetult materjali kogumas. Ajakirjanik on pigem tõlkija ja esitaja rollis agentuuriinfo vahendamisel. Analüüsist selgus aga, et ka agentuuritekstide tõlkimisel kasutavad reporterid võimalust lisada teksti siinses kultuuriruumis tuntuks saanud alltekste, käibefraase või nende derivatsioone. Need omakorda pakkusid kohalikku kultuurikonteksti lisamisega äratundmisrõõmu ja samastumisvõimalust muidu geograafiliselt kaugel sündmusega. Teksti või allikate jutu tõlkimisel leidsid ajakirjanikud võimaluse kasutada tõlgitus kujundlikumat keelt (Kaldoja 2009, Niitra

2009), et panna see loo emotsiooni edastamise teenistusse. Emotsioonide ja hinnangute edastamine värvika keelekasutuse läbi oli samuti üks võtte, mida ajakirjanikud kasutasid teksti köitvamaks kirjutamisel.

Köitvus ning lugejale lähedale jõudmine näib olevat üks peamisi põhjusi, miks ajakirjanikud kasutavad muidu klassikalises kõvas uudises taunitavaid võtteid. Klassikaline kõva uudis eeldab objektiivsust, mistõttu on uudise autor ehk ajakirjaniku positsioon nähtamatu. Olemuslooliku uudise puhul aga suuremal või vähemal määral nähtav või tajutav. Autori kohalolu tunnetamine lisab teksti suhtes usaldusväärset – lugeja ei ole teksti lugedes ükski vaid peab n-ö dialoogi, kus uudise esitaja on nähtav ja kõnetab teda.

Autori positsiooni saab nähtavaks teha muidugi ainult juhul kui autor on ka ise sündmusel lähedalseisev. Klassikaline kõva uudise vorm eeldab detailide põhjal üldistuse tegemist, mis oleks uudise tuuma ja tervikteksti teenistuses. Olemusloolikus uudises kasutavad reporterid sündmuste edasi andmiseks aga detailiderohket kirjeldust, et anda edasi pilt toimunust. *Show, don't tell* on tavapärane viis iseloomustada olemuslugu. Reportaaži tekstiloomevõtte just seda teeb – näitab, mitte ei jutusta. Seega põimivad ajakirjanikud olemusloolikku uudisesse teiste žanrite elemente, et tuua sündmuse ja uudisteksti lugejale lähedale.

Objektiivsuse ja neutraalsuse nõue, mis eristab uudist ja olemuslugu on üks aspekt, mis olemusloolikus uudises on segunenud. Reporter, selekteerides detaile, mida loos esile tõsta ning mida kõrvale jätta, teeb info edastamises subjektiivse valiku. Samas ei saa taoline deskriptiivne sündmuse edastamine juba iseenesest olla täielikku objektiivsust taotlev (nt Rajalo 2004). Mistahes kirjeldus eeldab ka omadussõnade ning seostuvate narratiivide edastamist. Nende edastamisel võib olla neutraalne, kuid samas võib autor näiteks sõnade valikul olla ise hinnanguline ja seeläbi anda tekstile hinnangulise varjundi (nt Niitra 2009).

Detailide valik ja esitamine on üks ajakirjaniku tekstiloomevõtte rakendamise olulisi protsesse. Seda iseäranis olemusloolikus uudises, milles detailid on ühelt poolt teksti köitvuse seisukohalt olulised, teisalt aga mängivad detailid rolli teksti narratiivi ülesehitusel. Kasik 2008 täheldas mitmekihiliste uudistekstide uurimisel, et tekstide

narratiiv näib olevat üles ehitatud eksplitsiitselt, kus loo alguses antud kõnekalt detaililt liigutakse laiemale taustale ja konkreetse uudise teemaks oleva sündmuse juurde. Samasugust tendentsi oli märgata ka antud töös analüüsitud tekstide puhul.

Klassikaline kõva uudis kasutab peaaesjalikult ümberpööratud püramiidi struktuuri, milles sündmuste kronoloogilisus on katkestatud ning vähemal või suuremal määral esitatakse sündmus üksikasjad üldistavalt. Olemuslooliku uudise analüüsitekstide põhjal võib öelda, et juhtlõigus kasutatavad narratiivid on Keeble'i (1998) järgi kasutatavad nii pehmes kui kõvas uudises. Samas terves uudise tekstis puudub kindel sündmustejada, mis võimaldaks välja joonistada mingisugusegi ülesehitusliku skeemi. Pulleritsu (2008) järgi peaks olemusloolikul uudisel olema algus, keskpaik ja lõpp. See tähendab pidevat põnevuse ülevaheldumist ning lugeja teksti külge paelumist. Antud analüüsi põhjal oli tekstis tervikuna küll ühtlaselt jaotunud köitvad kirjeldused ja väiksemad jutustused (*storyd*), kuid tekstist ei paistnud, et autor oleks näinud vaeva pideva huvi ülevaheldava teksti loomisega. Samuti puudus lool raamistav lõpp. Viimane asjaolu võib tuleneda sellest, et endiselt lähtutakse ajalehetoimetuse põhimõttest kärpida küljendamisel liiga pikka loo lõpust, mis tähendaks sellisel juhul raamistava lõpu kadumist.

Eeltoodud järeldustest lähtuvalt võib öelda, et olemusloolik uudis kui selline on erinevate tekstiloomete võtete kogum, hübriidtekst. See hõlmab mitmete erinevate žanrite tunnusoone ning ka mitmete erinevates žanrites lubatud või mitte lubatud töövõtteid nagu autori nähtavus, detailsus, subjektiivne kirjeldus, emotsionaalsus ja hinnang ning keeleline värving ja teiste kultuuriruumis käibivate tekstide kaasatus. Taolist mitmete mitmetasandiliste tekstiloomete võtete rakendamine võib tekitada mulje just kui oleks tegu täiesti uue žanri või millegi enneolematuga. Oma analüüsile toetudes julgen aga väita, et pigem on tegu siirdeperioodile omase katsetamisajaga, kus miski pole päris konventsionaalne, kuid täiesti uut vormi, žanri või normatiivse tekstiloomete näol pole (veel) tekkinud.

Samas ei pruugi analüüsist selgunu põhjal olla üldsegi väärt kasutada lugejate köitmiseks ning ajalehe lugemise juurde toomiseks just olemuslooliku uudise vormi,

mis tõepoolest oma diskursuses kasutab väga erinevaid tekstiloomevõtteid, mis paljud on just teksti põnevuse ja haaravuse huvides.

4.2 Ajakirjanike tekstiloomevõtete valikuid mõjutavad tegurid

Ajakirjanike tekstiloomevõtete valikuid mõjutavate tegurite empiirilise materjali kogusin kirjalikult kuue formaliseeritud küsimustiku alusel. Kokku üheksast küsimusest koosnevas lühiintervjuus olid tegurid jaotatud valdkonniti: 1) haridus ja kogemus, 2) uudisteema, 3) kirjutamiseks olemasolev aeg, 4) erinevate tekstiloomevõtete eelised, 5) isiklik eelistus.

Küsimuste koostamisel lähtusin paljus eeldusest, et ajakirjandusliku kõrghariduse olemasolu on määrav erinevate ajakirjanduslike töövõtete valdamise ning oskust nende analüüsimise osas. Samas aga oli antud respondentide hulk liialt väike selleks, et selle baasilt kaugemale ulatuvaid üldistusi teha.

Uudisteema valdkond mõjutab suuresti seda, kas ajakirjanik otsustab kirjutada loo klassikalises uudisvormis või olemuslooliku uudisena. Suuremat faktitäpsust ning tõsiseid sündmusi käsitlevate teemade puhul peavad ajakirjanikud tarvilikuks jääda klassikalise uudisvormi juurde. Samas selgus analüüsist, et pehmete teemade või teemade puhul, millele kirjutamisstiil annab juurde värvi ja elavust, on olemuslooliku uudisvormi kasutamine põhjendatud. Nii ajakirjanike vastustest kui diskursusanalüüsist tuli esile, et liiga mõjukad ja liiga kompleksed ning vähemõjukad ja ajaliselt piiratud sündmused ei ole olemuslooliku kirjutamisstiili jaoks head. Oma osa on selles analüüsis selgunud autori hinnangu sisse kirjutamine, mis keeruliste teemade puhul võib kaasa tuua mitmeid komplikatsioone alates süütuse presumptsiooni rikkumisest kuni n-ö heade ja pahade diskursuse tekitamiseni. Samas keeruliste, kuid mitte niivõrd konfliktsete teemade puhul võim olemusloolik kirjutamislaad mõjuda lugejale piisavalt lihtsustavalt, et seda lugema asuda.

Kirjutamiseks olemasolev aeg ei määra väga suurel määral reporteri otsustusprotsessi, milliseid tekstiloomevõtteid kasutada, ei mõjuta. Määravam on hoopis olemasolev materjal ning see, kui koloriitset ja detailset teksti sellest luua saab. Samuti on määravam reporteri kogetu ja nähtu.

Huvitav oli näha, et ajakirjanikud eelistasid olemuslooliku uudise vormi, kuna see pakkus neile rahulolutunnet ja naudingut kirjutamisel. Klassikalist uudist peetakse kiirel infohankimisel tulusamaks, sest selle vorm võimaldab saada kompaktselt ülevaate uudise tuumast. Siit võib teha ehk järelduse, et olemusloolik uudis võiks olla sobivam ajalehe jaoks, samal ajal kui klassikaline kõva uudise vorm on sobivam veebiväljaandes. Viimasest soovivad lugejad saada pigem kiiret ülevaadet toimuvast, kui põhjalikke pikki tekste, mis on veebist raskesti loetavad.

Siinkohal oleks paslik märkida, et ehk võiks selles näha kahe meediumi, paberajalehe ja ajalehe veebiväljaande eraldumist. Teatavasti nõuab iga meedium oma eripäradele kohandatud teksti. Nii nagu raadio ja televisioon peavad lähtuma teksti loomisel meediumispetsiifikast, võiks samasugust eraldumist näha ka paberajalehes ning veebiväljaandes. Paberajalehe ja veebiväljaande teemade dubleerimisest võib sündida omavaheline huvitav konvergens. Praeguses situatsioonis, kus meediumide vahel ei dubleerita mitte teemasid vaid lugusid, ei saa erinevad tekstiloomevõtted tegelikult täies mahus esile kerkida. Võimalus oleks näiteks olemusloolikest paberlehe uudistest klassikaliste uudiste vormis lugude versioonide esitamine veebiväljaandes.

Ajakirjandusmeisterlikkuse aspekti see, mida ka ajakirjanikud oma vastustes esile tõstsid, ei saa eelneva taustal sugugi alahinnata. Teksti esitamise võtetest ning tekstimeisterlikkuse valdamise eelduseks võiks siiski lugeda ajakirjanduslikku erialaharidust (ning omal määral ka erialast töökogemust). Seega saab erinevate meediumite tekstide diferentseerimisest rääkida üksnes siis, kui on olemas professionaalne ajakirjanike kollektiiv, mis suudab materjali representeerimisel kasutada nii teoreetilisi kui praktilisi teadmisi.

Käesolevat magistritööd ei saa pidada tervikuks ilma kolmanda osata – lugejate olemuslooliku uudise retseptioon. Algselt oli retseptiooni osa samuti töösse kavandatud, kuid kahe esimese tahu mahtusid ning käsitluste sügavust taotleda soovides sai töö käigus selgeks, et retseptiooni osa osutuks siinses töös liiga ülevaatlikult käsitletuks.

Retseptsiooni osa uurimise tarvis kogusin empiirilist materjali kolme erineva vanuserühma fookusgrupi intervjuudega. Fookusgruppide materjali uurimisel selgus mitmeid huvitavaid aspekte, mis vääriskid edasist analüüsi ning avaldamist.

Mõned peamised leiud:

- Noorem vanuserühm (17-20) kuuluvad respondendid eelistasid enam ajalehtede veebiväljaandeid, kuna tunnevad end „kodusemalt“ internetis suheldes ning sealt infot hankides. Samas paberlehte loetakse juhul kui on rohkema aega, kui seal on mõni huvi pakkuv teema või sirvitakse ülevaate saamiseks.
- Keskmine vanuserühm (21-40) eelistas info saamiseks paberlehte, kuna tööga seondult veedetakse palju aega arvuti taga ning kvaliteetse päevakajalise info saamiseks eelistatakse paberlehte. Seda aga pigem hetkel, kui on rohkem aega. Kiire, aktuaalse ja värsket info saamiseks leidsid keskmise vanuserühma respondendid sobivad olevat ka ajalehtede veebiväljaanded, mida aga pigem sirvitakse infost ülevaate saamiseks.
- Vanimas fookusrühmas osalenud (41-65) eelistasid uudistest kiire ülevaate saamiseks paberlehte, kuid põhjalikuma informatsiooni ning lugemisnaudingut saamiseks eelistasid paberlehte. Sellised valikud tulenesid paljus ka meediumi kasutamise-tarbimise harjumusest.
- Noorem vanuserühm eelistas olemusloolikku uudist, kuna see äratas neis huvi ka teema vastu, mis neid muidu ei huvita. Majandusuudise puhul leidsid noorimad respondendid selle kui teema olevat igava, mitte neile aktuaalse ja raskestimõistetava. Olemusloolik, reportaaži elementidega teema esitus pälvis aga enam tähelepanu ning tavalisest mahlakam keel tekitas huvi.
- Keskmine vanuserühm eelistas lugeda klassikalise juhtlõiguga uudist, mis resümeerib uudise tuuma, kesksed faktid ning kõige uudisväärtuslikumad punktid. Samas tunnistasid respondendid, et olemuslooliku uudise juhtlõik, mis sisaldas reportaažilikke

elemente ning ilukirjanduslikke laene. See tekitas neis huvi ning tahtmist ka artikkel lõpuni läbi lugeda.

- Vanem vanuserühm eelistas pea eranditult olemusloolikku uudist, sest see pakkus lugemisnaudingut enam kui klassikaline kõva uudis.

Eelnevast võib (küll suure üldistusega) järeldada, et lugejatel on huvi olemuslooliku uudise vastu, seda iseäranis paberlehes. Kui keskkoolinoored eelistasid olemusloolikku uudist seepärast, et seda oli põnev lugeda ning see lihtsustas mõned teemad neile köitvasse vormi, siis vanimatele meeldis olemusloolik uudis seepärast, et see erines tavalisest klassikalisest uudisest. Keskmise vanuserühm oli aga see, kust kõige selgemini tõusid esile olemuslooliku ja klassikalise kõva uudise lugemise eelistused meediumist ja lugemismugavusest lähtuvalt. Kiire informatsiooni või päevauudistest ülevaate saamiseks eelistasid fookusgrupis osalenud veebiväljaannet ning klassikalist uudise vormi, sest selle juhtlõik resümeeris kõige tuumakama teabe. Paberlehte eelistasid keskmise vanuserühma esindajad lugeda siis, kui selleks on aega ning sellisel juhul sobiks nende vastuste põhjal paberlehest lugemiseks olemusloolik uudis.

Kuivõrd läbiviidud fookusgruppides osales kokku 30 inimest, igast vanuserühmast 10, siis ei julgeks ma sellise esindatuse põhjal teha veel väga suuri üldistusi. Pigem käsitlen seda kui proovimist, kas võimalikud hüpoteesid olemuslooliku uudise kohta peavad paika. Nagu näha, pidasid. Sestap plaanin avaldada nende ning edasiste uuringute tulemused artiklina doktorantuuris.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö teemal „Ajakirjandusžanrite muutumise tendentsid. Uudisžanri muutumine ajalehe Postimees näitel“ keskendub uudise žanri muutusele ning hübriidiseerumisele teiste žanrite ning ajakirjanduslike tekstiloomevõtetega. Ajal, mil paberajaleht on muutuste teel ning uue meedia tekstivormide n-ö kohaotsing avaldab mõju ka klassikalistele ajakirjandusžanritele, on aeg vaadata, millised on need tekstid, mis on lugejale atraktiivsed ning mis vastaksid enam nende ootustele.

Diskursusanalüütilisel lähenemisel analüüsisin kolme teksti, mis oma uudisteema poolest võiksid olla klassikalised kõvad uudised, kuid mis oma žanritunnuste järgi neist siiski tublisti erinevad. Diskursiivselt vaadates on tegu tekstide erinevate tasandite hübriidiseerumisega, millest on tekkinud omaette uudisdiskursus – olemusloolik uudis.

Analüüsi tarvis koostasini mudeli, mis lähtus Allan Belli (1991) kõva uudise struktuurimudelist ning Steen Steenseni (2009) diskursiivsest lähenemisest olemusloole. Nende kombinatsioonil abstraherusid välja neli analüüsikategooriat: 1) autori nähtavus, 2) narratiiv ja jutustus, 3) detailid ja kirjeldused, 4) emotsioonid ja hinnangud.

Läbi nende kategooriate analüüsi selgus, et olemusloolikus uudises on autor nähtavam ja tajutavam tekstis kui see võiks olla lubatud klassikalises kõvas uudises. Autor on tajutavam ka seetõttu, et reporteri viibimine sündmuskohal annab võimaluse näha ja kogeda asju, mis pelgalt allikate teksti puhul jääksid saamata. Samas loob see aga pinnase näitamaks kogu sündmuste protsessi, detaile ja narratiivi läbi autori selektiivse ja seega ka subjektiivse pilgu. Lisaks võimaldab olemusloole omane vaba ja kujundlikum keelekasutus lisada lukku emotsiooni ja hinnangut, mida klassikalise kõva uudise vormi puhul kasutada ei sobiks.

Saamaks teada, mis on need tegurid, mis mõjutavad ajakirjaniku otsuse langetamist vormipiiride valikul, viisin kirjalikult läbi kuus formaliseeritud küsitlust. Kokku üheksast küsimusest koosnevale lühiintervjuule vastas kümnest välja saadetud küsimustikule kokku kuus Postimehe ja Tartu Postimehe ajakirjanikku. Ülevaate respondentide profiilist leiab analüüsi tulemuste alt ning intervjuude vastuste kokkuvõtted lisast neli.

Ühtekokku palusin respondentidel vastata üheksale küsimusele. Küsimused lähtusid kokku viiest omavahel seotud kriteeriumist. Need olid: 1) haridus ja kogemus, 2) uudisteema, 3) kirjutamiseks olemasolev aeg, 4) erinevate tekstiloomevõtete eelised, 5) isiklik eelistus.

Summary

This Master's thesis *Changes in the Journalistic genres. Shift in News Genre – the Example of Estonian Daily Postimees* focuses on how the conventions of news paradigm are changing. At the time when newspapers are in the state of flux (Steensen 2009) it is crucial to study the practices how to create news stories that are attractive to readers. For that reason we must first take a look into the journalists' means on work and news room practices.

Based on discourse analysis I looked three news texts that were by topic hard news but differed from old news conventions by form. These texts are examples of textual hybridization at the time when texts in conventional genres are not as popular among media consumers.

So I analyzed what are the elements that these hybridized texts contain. Results showed that the hybrid text, which I named feature news, contained not only borrowed elements from different genres but also elements of different levels of news discourse.

Combining Bells (1991) hard news model and Steensen's (2009) feature discourse theory I worked out a model by which I analyzed news texts in four categories: 1) authors visibility in the text, 2) narratives and stories, 3) details and descriptions and 4) emotions and opinions.

The results showed that texts' author is more visible in feature news due to the fact that he or she is often present at the scene of the event, which gives him the opportunity to see and experience details, emotions and represent descriptions of subjective selection. It also gives the opportunity to present news events from very opinionated point of view.

Based on six formalized interviews I analyzed the change in newsroom practices as well as in reader preferences for "old news genre" or "feature news-story". Six qualitative interviews with journalists were conducted in order to find out what are the

factors influence journalists to ignore the rules of conventional news genre and to experiment with different journalistic formats combining news with feature.

All journalist questioned are employees Estonian daily newspaper Postimees which is experimenting with news genre. Content analysis shows that of all news stories around 70 percent are feature news-stories. The reason for this shift to mixed genres is conscious course of the paper in order to see whether feature style news attract readers more, make them read hard news and also attract young readers who would stay loyal to the newspaper.

The five factors that affect the reporter to choose the genre in which to write and whether to write old news or feature news were: 1) education and experience, 2) topic, 3) time available for writing, 4) pros and cons of different genres, 5) individual preferences.

Kasutatud kirjandus

- Bell, A. (1991). *The Language of News Media*. Blackwell. Oxford UK.
- Bell, A., Garrett, P. (2005). *Approaches To Media Discourse*. Blackwell Publishing.
- Berger, A. (1997). *Theorists of Narrativity. Narratives in Popular Culture, Media and Everyday Life*. Sage Publications.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*, Edward Arnold, London New York, Sydneit, Auckland.
- Garrison, B. (1994). *The Writing and Editing Process. Professional Feature Writing*. University of Miami. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Harro, H. (2001). *Changing Journalistic Conventions in the Press*. University of Oslo.
- Hay, V. (1990). *The Essential Feature*. New York: Columbia University Press.
- Hasan, R. (2000). The uses of talk. In *Discourse and Social Life*, S. Sarangi and M. Coulthard (eds.), 28–47. London: Pearson.
- Impact Study (2001). *Impact Study: The Power to Grow Readership*. The Readership Institute of Center at Northwestern University. Chicago: 2001.
- Kaldoja, E. (2009). Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga. *Postimees*, 8. jaanuar.
- Kasik, R. (2008) *tekstid ja Taustad V. Keeletekstide struktuur ja keelekasutus*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Keeble, R. (1998). *News Reporting. The Newspapers Handbook*. Routledge.

- Knobloch, S. Patzig, G, Mende, A-M, Hastall, M. (2004) Affective News: Effects of Discourse Structure in Narratives on Suspense, Curiosity, and Enjoyment While Reading News and Novels. *Communication Research* 2004; 31; 259.
- Kress, G., Hodge, R. (1979) *Language as Ideology*. Routledge and Kegan Paul, London.
- Kunelius, R. (1996). *The News Textually Speaking: Writings On News Journalism and Journalism Research*. Tampere: University of Tampere.
- Niitra, N. (2009). Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale. *Postimees*, 5. detsember.
- Picard, Robert G. (2004) „Commercialism and Newspaper Quality,“ *Newspaper Research Journal*, 25(1):54-65.
- Picard, R. (2010). Search for Alternative Media Business Models Hampered by Narrow Thinking. <http://themediabusiness.blogspot.com/>
- Pietilä, V. (1992). Beyond the News Story: News as Discursive Composition. *European Journal of Communication*. Vol 7. SAGE, London, Newbury Park and New Delhi.
- Plasser, F. (2005) From Hard to Soft News Standards?: How Political Journalists in Different Media Systems Evaluate the Shifting Quality of News. *The Harvard International Journal of Press/Politics* 2005; 10; 47.
- Postimees (2006) Postimehes ilmuvatele lugudele ja illustratsioonidele esitatavad nõuded.
- Pullerits, P. (2008). Kuidas kirjutada uudist teisiti? Ettekanne ajalehes Postimees. Tartus 8. juunil.

- Pöttker, H. (2005). The News Pyramid and its Origin from the American Journalism in the 19th Century. *Diffusion of the News Paradigm 1850-2000*. Göteborg University, Nordicom.
- Rajalo, P. (2004). Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid. *Postimees*, 17. juuni.
- Salmon, C. (2010) *Storytelling*. Verso, London, New York.
- Sarangi, S. (2004) Editorial: Mediated interpretation of hybrid textual environments. *Text – Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*. De Gruyter Mouton
- Steensen, S. (2009) Online Feature Journalism. A Clash on Discourses. *Journalism Practice*. Vol. 3, Issue 1, 13-29.
- Steensen, S. (2009b) What's Stopping Them?, *Journalism Studies*, 10: 6, 821 — 836
- Van Dijk, T. A. (1985) *Language Arts & Disciplines. Structures of News in the Press*.
- Van Dijk, T. A. (1988) *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Van Leeuwen, Theo 1987: "Generic strategies in press journalism". *Australian Review of Applied Linguistics* 10.2: 199-220.
- Whoriskey, P. (2008). Microsoft's Ballmer on Yahoo and the Future. *Washington Post*, 5. juuni. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/06/04/AR2008060403770.html>
- Wolfe, T., Johnson, E.W (1996). *The Feature Journalism*. Picador, Oxford.
- Zirnask, M. (2008). Olemuslugu Eesti ja välismaa kaasaegses ajakirjanduses: võrdlevad perspektiivid. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Lisad

Lisa 1 Esimene analüüsiartikkel

Nädal sai alguse kahe suurärimehe enesetapuga

08.01.2009

Evelyn Kaldoja

Kui maailma rikaste esisajamees Adolf Merckle rongi alla hüppas, oli kinnisvaramag-
naat Steven Good juba mitu tundi elutuna oma autos lebanud.

End maha lasknud Goodi surnukeha leiti tema Chicago lähedale metsa serva pargitud
Jaguarist esmaspäeva hommikul. Uudisteagentuuri AFP teatel politsei hüvastijätukirja
vähemalt autost ei leidnud.

52-aastane Good oli kinnisvaraoksjonitega tegeleva Sheldon Good & Co. juht. Firma
oli omataoliste seas üks Ameerika Ühendriikide suuremaid. Ettevõtte, mille Goodi isa
asutas 1965. aastal, oli sellest ajast saadik müünud üle 40 000 kinnisvaraobjekti.

Palju selgemad näivad aga sama päeva õhtupoolikul kodukülas Blaubeurenis rongi
ette kõndinud Merckle enesetapu põhjused. «Ta ei suutnud selgelt toime tulla oma
impeeriumist isegi osa kaotamisega,» nentis majanduskommentaator Frank Seidlitz
Briti ajalehele The Times.

Merckle suutis perekonnalt päritud 80 töötajaga ravimifirmast alustades ehitada üles
rahvusvahelise kontserni. Enne mullu sügisel alguse saanud kriisi töötas tema
ettevõtetes 100 000 inimest ning mehe enda varandust hindas ajakiri Forbes seitsmele
miljardile eurole ehk ligi 110 miljardile kroonile.

Mullu aga hakkasid Saksa magnaadi ärid kiiva kiskuma. Tema ettevõttel
HeidelbergCement tekkis raskusi üleostetud konkurendi Hansonini seedimisega.
Merckle oli tõenäoliselt ka kõige enam Saksa autotootja Volkswageni aktsiahinna
langusest kaotanud üksikisik – see läks talle maksma hinnanguliselt 200 miljonit eurot
ehk umbes 3,1 miljardit krooni.

Timesi teatel võis miljardärile raskelt mõjuda võlausaldajate nõudmine, et ta müüks maha ravimifirma Ratiopharm. Just seda oli Merckle pidanud tähtsaimaks pärandiks, mille jätab oma neljale lapsele.

Ärimeeste enesetapud kriisi ajal

- 25. september 2008: Kirk Stephenson (47). Uus-Meremaa päritolu rahandustegelane hüppas rongi alla 25. septembril Inglismaal.
- 17. november 2008: Paulo Sergio Silva (36). Brasiilia pangandushiiu Itaú börsimaakler tulistas endale keset São Paulo börsi rindu.
- 23. detsember 2008: René-Thierry Magon de La Villehuchet (65). Nasdaq'i endise juhi Bernard Madoffi püramiidskeemi ohvriks langenud Prantsuse rahandustegelane lukustas end kabinetti, neelas unerohu ja lõikas randmetel veenid läbi.
- 5. jaanuar 2009: Steven Good (52). USA ühe suurima kinnisvaraoksjonifirma juht laskis end maha Chicago lähedale metsa pargitud autos.
- 5. jaanuar 2008: Adolf Merckle (74, pildil). Üks Euroopa mõjukamaid tööstureid, maailma rikaste edetabelis 94. kohta hoidnud mees hüppas rongi alla oma kodukülas.

Lisa 2 Teine analüüsiartikkel

Tartu vanima maja keldris näeb veel vanema elumaja jäänuseid
17.06.2004

Priit

Rajalo

Mäletate lastesaatest „Hunt Kriimsilm“ laulu: „Siiiiga-saaaga, siiga, saaga, kop-kop-kop...“? See viisikatke meenub, kui mööduda Jaani ja Laia tänava nurgal asuvast Tartu vanimast majast, millest saab eksklusiivelamu.

Väliselt ei tundu aadressil Jaani 20 asuvas 17. sajandist pärit arhitektuurimälestismajas toimuvat mingit ehitustegevust, kui välja arvata keldrist maja ette kõnniteele saabastega kantud mullakihti ning maja ees akutrelliga jalutavat töömeest.

Plaanid veel lahtised

Linnavalitsusest sai Tartu Postimees teada, et majja tuleb seitse korterit, kohvik ja bürood. Viimase väitega maja renoveeriva firma M.S.I. Grupp (talle kuulub ka näiteks

endise ERA panga maja Vallikraavi 2 – PR) tegevjuht Mati Ivask nõustub, teiste suhtes on ta kõhklev.

«Et sellesse majja tuleb kohvik, on natuke palju öeldud. Pigem tuleb võlvlagedega keldrisse, kus praegu käivad arheoloogilised kaevamised, ruum, mida saab üritusteks välja rentida,» märkis ta.

Ka korterite arvus ei saa Ivaski väitel praegu veel kindel olla. «Suurusjärk on muidugi õige, aga võibolla tuleb korter vähem või rohkem,» lisas ta.

Kui M.S.I. Grupp 2000. aastal selle maja praeguseks pankrotistunud Barclay Kinnisvaralt ostis, oli toonastel omanikel plaan teha sinna hotell.

Uued peremehed vaatasid majaga kaasa saadud plaane ja tõdesid, et maja sobib pigem korterelamuks kui hotelliks, sest viimases peaksid olema koridorid ning igas toas WC ja vannituba.

Esimese hooga arvasid uued omanikud sedagi, et maja saab renoveerida kiiresti ja nüüdisaegselt. Tõelisus oli teine.

«Tööd tuleb siin teha justkui lusikaga,» tunnistas Ivask. «Näiteks maja keldris avastasime, et hoone on ehitatud ühe varem seal asunud maja vundamendile.» Ivaski andmeil võis too maja olla ehitatud isegi enne aastat 1500.

«Juba maja taastamise kulude tõttu peame tegema sinna eksklusiivkorterid – 16 000–18 000 krooni ruutmeeter –, et omadega nulli tulla,» jätkas ta.

Kui M.S.I. Grupi haldusjuhi Tõnis Varjase saatel Tartu vanimas elamus ringkäiku teeme, ei taha kõrvad uskuda firmajuhtide plaani teha maja korda umbes kümne miljoni krooni eest.

Mis renoveerimine tegelikult maksma läheb, pole Varjase sõnul muidugi teada, sest vana maja on juba niigi üllatusi pakkunud.

Nii näiteks seisab osa keldri võlvlaest praegu vaid tugitalade toel. Ruumi sisenedes hoiatab Varjas, et kuhugi vastu minna ei maksa – mine tea, äkki kukub kogu kaadervärk veel kaela.

Omaaegne ehituskunst

Nii nagu teisedki Tartu vanade majade uueks tegijad, ei jäta ka Varjas märkimata, et ta ei mõista, kuidas see maja üldse on sadu aastaid püsinud.

Ühel selle kolmekorruselise maja müüri pole vundamenti ollagi, pinnasele on pandud üks puupruss ning sellele laotud tellised.

Vastavalt vajadusele on katuse tugitalasid vahelt välja võetud, aknaid-uksi on aja jooksul nii kuis jumal juhatab suuremaks ja väiksemaks ehitatud, rääkimata vaheseinte iseeneslikust tekkimisest.

Näiteks kui töömehed võtsid maha ühe esimese korruse eluruumi krohvitud puitseina, tuli sealt tagant välja hõre välismüür, mille pragude vahelt saab vaadata naabrite hoovi.

«See maja on ehitatud umbes viies järgus,» teab Varjas. «Hoone seinal asuvale plaadile kirjutatud info, et maja pärineb 17. sajandist, on teadaolev vanus. Kui vana see täpselt on, võta sa kinni.»

Ka muinsuskaitseameti Tartumaa osakonna vaneminspektori Mart Siilivase sõnul tuleb väärtusliku ehitise täpset vanust veel uurida, kuid igal juhul on see Tartu ainus maja, mis on suhteliselt tervikuna säilinud Põhjasõja-eelsest ajast.

«On väga hea, et selline väarikas maja korda tehakse, nagu seegi, et keegi on võtnud renoveerimisjulguse ja on nõus ajalooliselt väärtusliku säilitamiseks kulutama. Omanik on olnud väga kompromissialdis,» tunneb Siilivask heameelt.

Lisa 3 Kolmas analüüsiartikkel

Suur hariduskärbe tõi lätlased tänavale

05. 12. 2009

Nils Niirta

Politsei poolt Läti seimi peahoone ja selle vastas oleva saadikutehoone vahele moodustusid koridori kaudu rutlevad tikk-kontsadel ja lakk-kingades seimisaadikud, kelle jalge ette loobivad karjuvad tudengid santiime.

Selline vaatepilt avanes eile Riia vanalinnas, kuhu kuni 5000 tudengit, teadlast ja õppejõudu pärast pikemat rongkäiku kogunesid. Mõni üksik opositsioonisaadik püüdis tudengitega vestelda, aga suurem osa käis mööda kunstlikku koridori vaikides. Kiirkõndijate seas leidus nii muigajaid kui neid kelle jaoks Läti parlamendisaadiku staatus eile selgelt koorem oli.

Läti seimi turvavad politseinikud ei tee saladust, et säärased demonstratsioonid on Riias juba rutiin. Üleeile protestisid samas mootorratturid, eile hommikul ametiühingud valitsuse tuleva aasta antisotsiaalse eelarve vastu ning ennelõunast kaheni päeval tudengid ja teadlased-õppejõud.

Ametiühingute miitingul oli esialgu loodetud vähemalt tuhande asemel vaid mõnisada inimest, kellest mõnda nägi ka hilisemal tudengite meeleavaldusel. Postimehega vestelnud tööraha esindajate sõnum oli laias laastus järgmine: kas me sellist Lätit siis tahtsimegi?

Paari kuu eest töötuks jäänud endine riigiametnik Ilse Radovica ütles, et saab praegu 45 latti ehk vähem kui 1000 krooni töötü abiraha kuus ja kardab, et tuleval aastal makstakse veel vähem. „Minu jaoks ei paista praegu kuskil mingit tööd,“ lausus ta. Bioloogi kõrgharidusega Radovica lisas, et umbes kolmandik tema tuttavatest on praegu töötud.

Hirm kollapsi ees

Teadlaste ja tudengite meeleavaldusel avaldati aga siirast kartust, et Läti riik tegeleb oma kõrghariduse ja teaduse väljasuretamisega. Postimehega vestelnud Läti Ülikooli tudengid väitsid, et kui seni on poolte tudengite õpingute eest tasunud riik, siis tuleval aastal peavad kõik hakkama maksma. Ehkki see ei pea päris paika, on juba tehtud kärped viinud iseäranis õppejõud ja teadlased seisu, kus enam rohkem lõigata pole võimalik. Ometi ootavad neid tuleval aastal järgmised kärped.

Läti Ülikooli arstitudeng Janis Bezdeliga väitis, et Liepaja Ülikoolis on asjad nii hullud, et kokkuhoiu nimel käib õppetöö vaid kaks nädalat korraga – seejärel hoitakse kaks nädalat raha kokku ja alustatakse taas.

Läti haridus- ja teadusministeerium loodab aga praegu peaaesjalikult Euroopa Liidu teadusrahastusele, mis peaks Läti riigist jäänud auke pisutki lappima.

Läti haridus- ja teadusministeeriumi pressinõunik (ametniku naelutamine) Agnese Korbe tunnistas Postimehele, et kulutused kõrgharidusele ja teadusele on vähenenud võrreldes mullusega 40-50 protsenti. Ent demonstrandid rääkisid veel enamast – Läti Ülikooli bioloogiainstituudi merebioloogia labori juht Elmira Boikova väitis ametlikele andmetele tuginedes, et Lätis on riiklik teaduse rahastamine võrreldes mullusega vähenenud juba 65 protsenti ja väheneb veel. Demonstratsioonile võttis ta ka plakati, millel võrdles Läti 65 protsenti Eesti 11 ja Leedu 5 protsendiga ning asetas tuleva aasta kohale küsimärgi. Meie nemad

Lätlastele paistab eestlaste ja leedulastega võrdlemine üldse meeldivat, ja seda mitte samadel põhjustel, miks eestlastele vastupidine. Pigem on tegu jõuetu sooviga näidata valitsusele, et kärpimistega on ületatud kõik talutavad piirid.

Postimehega vestelnud ülikooliõppejõud tunnistasid kui ühest suust, et nende sissetulek on vähenenud võrreldes eelmise aastaga juba vähemalt 50 protsenti. Läti Ülikooli doktorant Inta Mierina saab praegu ära elamiseks iga kuu 90 lati ehk 2000 krooni ringis, aga rääkis doktorikraadiga tippteadlasest, kelle palk on 240 latti ehk 5300 krooni. „Pärast doktorikraadi kaitsmist Saksamaal kutsuti teda ühte Kanada ülikooli, aga patriotismist tuli ta Lätti õpetama,“ rääkis Mierina. Tema jutu järgi on Lätis teadlaste ja õppejõudude lahkumine välismaale massiliseks muutumas.

Eilne kolm tundi kestnud miiting seimi ees oli siiski viimane katse väärata vääramatut, sest tõenäoliselt võttis seim eile õhtul eelarve vastu. Spiiker ning haridus- ja teadusminister kutsusid seimihoonesse enam kui tunniks ka Läti tudengiorganisatsioonide liidri Anna Cirule, kes naasis sealt teadmise, et otsus on pöördumatu.

Minister astugu tagasi

Sümboolselt poodud tudeng, teravad loosungid ja kõvahäälsed soovitused seimi liikmetele taas kooli minna ei olnud Cirule hinnangul siiski mahavisatud aeg. „Tuleval kevadel hakkavad nad niikuinii jälle kärpima ja siis nad vähemalt teavad, et me oskame oma õiguste eest seista,“ lausus ta.

Cirule sõnul väitis Läti haridus- ja teadusminister Tatjana Koke talle, et kõrghariduse rahastamisega on Lätis kõik korras. „Nad ei muuda midagi ja siis ma küsisin, kas ta ei tahaks tagasi astuda, ning tema ütles, et me peame vormistama ametliku palve. Me teeme seda.“

Kõrghariduse rahastamine väheneb Cirule andmetel tuleva aasta eelarveprojekti võrreldes eelmise aastaga 51 protsenti. Seda koos juba sel aasal läbi viidud 31-protsendilise kärpega.

Läti haridus- ja teadusministri pressinõunik Agnes Korbe ütles, et riigi kõrgharidussüsteemi suureks hädaks on ülikoolide rohkus ja ebaefektiivsus. Ülikoole ja kõrgkoole on riigis 60 ringis ja teaduslikke institutsioone suisa 135. „Avastasime hiljaaegu, et ühe suure ülikooli kommunaalkulud olid 500 latti (üle 11 000 krooni) ruutmeetri kohta kuus.“

Nüüd siis kavandab valitsus täielikus majanduskriisis süsteemi reforme. „Me oleks võinud alustada nende reformidega 1990. aastatel, aga asi seegi, et alustame 2009,“ lisas Korbe.

Lisa 4 Intervjuud ajalehe Postimees ajakirjanikega

1. Meenuta palun, kust oled saanud ideid ja õppinud erinevates žanrites uudislugude kirjutamist?

Respondent 1: Õppisin Columbia ülikooli ajakirjanduskoolis New Yorgis 1990 a sügisel.

Lugesin läbi ja konspekteerisin paksu uudistepiibli Melvin Mencheri News Reporting and Writing.

Hiljem olen lugenud internetist materjale, kuidas koostada feature-stiilis uudislugu.

Respondent 2: Olen õppinud ja saanud ideid Tartu Riiklikus Ülikoolis, ajalehtede

Tartu Riiklik Ülikool, Noorte Hääli Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas, Edasi ja Postimees toimetustes, üürikestel külaskäikudel ajalehtede El Pais, Helsingin Sanomat, paari-kolme Norra päevalehe ja Eesti maakonnalehtede toimetustesse, Postimehe korraldatud koolitustel jm.

Respondent 3: Pole ajakirjandust õppinud, seega ega vist otseselt kirjutamist õppinud polegi. Žanre ka mitte. Olen õppinud toimetuses töötades. Mingid seminarid on meil toimetuses ka olnud, ma ei tea, kas see on just uudise kirjutamise alla käinud.

Respondent 4: Õppisin ülikooli ajakirjandust. Hiljem toimetuses õppisin teiste ajakirjanike tekste ja ilukirjandust lugedes. Toimetajad on ilmselt ka mingit mõju avaldanud. Urmas Klaas, Vahur Kalmre, Mart Kadastik, Priit Pullerits.

Respondent 5: Olen õppinud Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis. Pulleritsu ja Raudsaare loengutest:)

Respondent 6: Ideed pärinevad allikatelt ehk inimestelt, kes helistavad ja teemasid pakuvad. Teine ja vähemalt samaoluline allikas on internet, kus vedeleb tohtul hulgal informatsiooni.

2. Kas oled tuttav mõistega olemusloolik uudis? Meenuta palun, kus Sa sellega kokku oled puutunud.

Respondent 1: Jah. Mart Kadastik vist juhtis kunagi tähelepanu ühele ajakirjanduskooli netiküljele, kus oli selle kohta uurimus tehtud. Sealt lugesin ja uurisin siis mujalt ka juurde ning otsisin näiteid netist.

Respondent 2: Olen sellega kokku puutunud Postimehe korraldatud koolitustel.

Respondent 3: Sellest vist rääkis Priit Pullerits mingil oma koolitusel. See käis selle kohta, kuidas üldse olemusloolikult kirjutada, et inimesed rohkem paberajalehti loeksid.

Respondent 4: Olen ikka. Postimehes töötamise ajal räägiti sellest ikka aegajalt. See oli selleks, et muuta mingid teemad inimlähedasemaks ja põnevamaks. Eks seda on nimetatud nii nu journalismiks, kui feature journalismiks või nu nu journalismiks ja teab milleks veel.

Respondent 5: Olen selle mõistega kokku puutunud Priit Pulleritsu seminaris. Tema nimetas seda vist küll *feature journalismiks* või *nu nu journalismiks* vms.

Respondent 6: Olemusloolik uudis on minu arusaama kohaselt klassikalise uudislooformaadiga – sissejuhatavloikteemaarendusjalõpp – mängulisemalt ümber käiv lugu. Juhtloik ei pea võtma loo sisu kokku, vaid tekitama teema vastu huvi jne.

Arvan, et olen selliseid lugusid ka ise kirjutanud. Olemuslooliku uudise miinuseks on see, et algus võib ajada lugeja segadusse, sest tema tahaks uudise puhul ikkagi pointi kohe kätte saada. Samuti on miinuseks või plussiks see, et teised meediakanalid ei viitsi näha vaeva säärase uudise tsiteerimisega.

3. Kui oled kirjutanud uudist olemusloolikus vormis, siis palun vali järgnevatest vastusevariantidest sobivaim.

Respondent 1: Kõige õigem on Sageli, kuigi kirjutan uudiseid vähe, aga püüan neid ikka teha nii, et ei algaks ametliku peainfo esitusega, vaid püüaks kuidagi teisiti lugejat, üritaks lugejat kaasa tõmmata, põnevust kütta ja talle juttu vesta.

Respondent 2: Mõnikord (umbes poolte uudislugude puhul) – Minule sobib see variant.

Respondent 3: Harva (mõne üksiku uudisloo puhul) – see variant sobib.

Respondent 4: Kõige paremini sobib variant sageli.

Respondent 5: Sageli (peaaegu iga uudisloo puhul)

Respondent 6: Harva (mõne üksiku uudisloo puhul) – pigem harva.

4. Kirjelda palun, milline on Sinu arvates olemusloolik uudis (kas kõva või pehme teemaga uudis, milline on selle uudise ülesehitus ja keelekasutus jne).

Respondent 1: Teema pole oluline, oluline on kirjutamislaad. Vt all 4 lisa! Lisa 4:

*See on narratiivne: lool on algus, keskkohd ja lõpp.

*Lugu esitatakse tegelaste kaudu.

*Loos on kasutatud sündmuse illustreerimiseks rohkelt näiteid.

*Keel on tavalisest värvikam, mõnikord mängulinegi.

Respondent 2: Pehme teema sobib olemuslooliku uudise või uudisloo tegemisel mulle paremini. Üritan tekitada lugejale kujutlusse pilti, kasutan kontrasti ja kummastust tekitavat nihet, proovin pista paar nalja teksti sisse. Keelekasutuses eelistan vältida kroonulikkust.

Respondent 3: Minu arvates on see kohati naeruväärne, kui püütakse uudist ilukirjanduslikult põnevaks teha. Palju infot jääb seetõttu loost üldse välja ja lugeja ei saa sellest infot kohe algusest kätte. Üldiselt mingit ülesehitust nagu polegi, on lihtsalt lugu, peaasi, et seksikas. Ise ma seda ei harrasta ja selle pärast ei oska seda kirjutada ka.

Respondent 4: Seda võib kasutada iga teema puhul. Eks kultuur ja sport kasutavad seda nagunii rohkem, aga ma ei näe probleemi, miks ei võiks seda kasutada ka majandusuudiste ja poliitika ja teiste nn kõvade teemade puhul. Selle eesmärk on ju tuua lugu inimesele lähedale, teha ka mingi raske teema inimnäoliseks. Inimestele on oluline, et loos olev stoori neid puudutab, teeb teema käegakatsutavaks. Stoori ongi põhiline. Lugu algab üldiselt mingi tsitaadi või detaili kirjeldusega, et lugeja tähelepanu üldse loole saada. Ja see on üles ehitatud nii, et inimesel oleks põnev lugeda, et ta üldse viitsiks lõpuni lugeda.

Respondent 5: Üldiselt teema väga rolli ei mängigi. Pigem on oluline just see, millise materjali oled kätte saanud. Igast materjalist kindlasti ei viitsi otsida neid lähedaid detaile ja pole aegagi. Aga mõni allikas on ise nii hea, et tema jutust pole vaja otsida head tsitaati, millega alustada. Siis võib muidugi kasutada mingid ilukirjanduslikku lausekonstruktsiooni (kui Arno isaga koolimajja jõudis vms) ja siis võib kasutada mingit reportaaži või kirjelduse võtet, et lugejale kohalolutunnet tekitada.

Erinevus ongi selles, et juhtlõik ei võta uudist kokku ja kogu teksti ülesehitus ei vasta sellele nõ liivakella ülesehitusele. Eks see annab võimaluse kasutada ka natuke kujundlikumat keelt ja sõnu, mida muidu tavalises uudises ei kasutaks. Mõni kord ilmselt lipsab mõni hinnangulisem sõna ka sisse kui tavaline uudis nõuaks, aga see teebki ju asja mõnusamini loetavaks.

Respondent 6: Olemusloolikul uudisel polegi selgelt ettekirjutatud ülesehitust. Seal võib uudisvorm olla segatud reportaaživormiga või näiteks persoonilooga. Keelekasutuse osas tuuakse sisse pigem rohkem särtsakaid tsitaate ja indiviidi. Autor ise on on käsitluses literatuursem.

5. Millistel teemadel kirjutamisel eelistad mängulisema keelekasutusega olemusloolikku uudisvormi, milliste puhul konventsionaalset ranget uudisvormi?

Respondent 1: Ranget uudist siis, kui tegemist on väga uudisväärtusliku faktiga, mis nõuab kohest teatamist - ehk siis, kui trikitada ei ole mõtet, vaid oluline on tuum kohe esile tuua. Muudel juhtudel eelistan olemusloolikku algust ja ülesehitust. Ka on n-n riiklikest asjadest pisut raske olemusloolikult kirjutada - sellepärast, et seal on raske leida olemuslooliku ülesehituse tarbeks vajalikke detaile ja näiteid ja tegelasi.

Respondent 2: Võim, poliitika ja majandus – nendest teemadest kirjutamisel tundub mõnikord kohatu olla mänguline. Kultuur kogu oma avaruses lubab mõnusasti

veiderdada.

Respondent 3: Olemuslugude puhul eelistangi. Uudiste puhul püüan ikka jääda neutraalseks ja infot kompaktselt esitada.

Respondent 4: No kuidas sa tood linnainimesele lähedale sõnnikuveo probleemid?! Ikka kasutad piltlikku stoorit, kuidas tädi Maali pole juba kolmel nädalal jalga peenraamaa peale saanud, sest vihm on kartulamaa puhta vee alla uputanud. Tuleb kirjutada nii, et kõik lugejad aru saaksid. Tegelikult ega konkreetselt teemat ei vali. Lugu kirjutama hakates ei hakka ju mõtlema sellele, et kirjutaks nüüd tingimata olemusloolikuks. Pikapeale jääb käe sisse, et kirjutadki värvikalt ja huvitavalt, oskad teist moodi detaile näha ka, ja neid loos kasutada.

Mingitel puhkudel on asjaga ka absurdini mindud. Juhtlõik «Kopp-Kopp, siiga-saaga» on minu arust juba üle ajakirjanduse piiride. Aga üks ekstreemsused tuleb ka üle elada. Minu arust on oluline see, et ajakirjanik oskaks lugejale naha alla pugeda ilma et muutuks sealjuures kirjanikuks. Ja ka haaravalt kirjutades ei tohi info kaotsi minna loost. Inimestele ei meeldi lugeda sisutühja teksti, mis võib olla kuitahes kujundlik või elamuslik.

Respondent 5: Kui mõni teema on oluline, aga juba ette teada, et väga kuiv või spetsiifiline, siis püüad mõelda nagu lugeja, kes asjast midagi ei tea. Mõtled, mis teda naerma ajaks, mis teda huvitada võiks, mis tema tähelepanu köidaks. Selle peale mõtled ka, kuidas kommentaariumis inimesed reageerida võivad. Kui vindi üle keerad, siis reageerivad kommentaatorid ikka ka mõnitavalt.

Respondent 6: Kui tegu on ekslusiivse skandaallooga, siis pigem mitte. Lugeja ei taha sellisel juhul ilutsemist, tema tahab pointi. Kui loo materjal on veidi nõrgem, siis saab seda olemusuudise formaadiga «forsseerida». Samuti juhtudel, kui uudise puhul on tõepoolest kesksel kohal mingi persoon, näiteks äsja luuleauhinna saanud kirjanik vms.

6. Kuivõrd mõjutab uudise teema Sinu uudise stiili/žanri valikut?

Respondent 1: Vt 5. vastuse teine pool. 5. vastuse teine pool: Ka on n-n riiklikest asjadest pisut raske olemusloolulikult kirjutada - sellepärast, et seal on raske leida olemuslooliku ülesehituse tarbeks vajalikke detaile ja näiteid ja tegelasi.

Respondent 2: Mõju on üldiselt suur.

Respondent 3: Ei mõjuta.

Respondent 4: inimeselugu või mingit pikemat olemuslugu ikka mõjutab, teist moodi ei saa. Uudise puhul ikka vaatan, et inimesel oleks seda huvitav lugeda ja see kutsuks teda lugema. Mis sa kuivast teemast kuivalt kirjutad.

Respondent 5: Raskemate teemade ehk n-ö kõvade teemade puhul mõni kord on raske olemusloolikult kirjutada. Eriti kui on väga palju infot vaja vähestesse tähelepanekohadesse ära mahutada. Siis kärbid lõpuks kõik mahla loost välja. Aga samas ega lugu planeerides küll ei mõtle, et see nüüd tuleb kindlalt tavaline uudis või ei tule. Mingite teemade puhul väga ei saa jällegi detailide ja tsitaatidega mängida, ilma et seda teemat ei naeruväärista või kollaseks ei tee.

Respondent 6: Vägagi. Ajakirjanik peab oskama oma lugu sobivalt pakendada.

7. Kuivõrd mõjutab žanri/stiili valikut informatsiooni kogumiseks ja loo kirjutamiseks olemasolev aeg?

Respondent 1: See ei mõjuta. Ja ei saa öelda, et olemusloolik stiil tingimata rohkem aega nõuab.

Respondent 2: Mida vähem aega, seda kergem on olla olemusloolik; ei pea diktofonis ja muudes infokandjates kõvasti kinni olema, suurema osa loo võib kirjutada peast.

Respondent 3: Vaeva peab rohkem nägema, see võtabki aega.

Respondent 4: Olemusloolikult kirjutamine ei võta rohkem aega. Kui oled end teemaga ikka väga hästi kurssi viinud ja allikatelt viimseni kõik ära küsinud, siis pole probleemi. Siis on neid lugusid ka, millest mänguliselt kirjutada.

Respondent 5: Üldiselt ei mõjuta aeg. Mõjutab materjal. Kui on hea materjal, millest olemusloolikult kirjutada, siis pole ka probleemi seda teha. Aega võtab see, kui hakkad vägisi asja huvitavaks ja värvikaks tegema.

Respondent 6: Žanri või stiili valikut väga harva. Samas vajab olemusuudise tegemine iseenesest rohkem aega, sest ebaõnnestumise korral on oht, et tulemus on kääk. Ses mõttes pole olemusuudis kuigi turvaline valik.

8. Millised on Sinu arvates olemuslooliku uudise eelised klassikalise uudise vormi ees (või vastupidi, millised on klassikalise uudise eelised olemuslooliku uudise ees)?

Respondent 1: Vt all 8 lisa! Lisa 8:

*Lugejate rahulolu lehega suureneb.

*Loob lehele positiivse brändi ja kuvandi.

*Leht tundub ausam, meeleolukam, sõbralikum, intelligentsem, eluga rohkem kursis.

*Naistele meeldib.

Respondent 2: Olemusloolikku uudist on küll mõnusam lugeda (ja kirjutada), aga see jätab lugemisel sageli kerglase mulje. Ametlikkuse rõhutamiseks on sobilik püsida klassikalises stiilis.

Respondent 3: Klassikalisest ehk siis tavalisest uudisest saab info kohe kiiresti kätte. Olemusloolikus peab seda iva otsima ja terve loo läbi lugema. Mõnda hästi kirjutatud olemusloo uudist loen jällegi päris hea meelega. See oleneb jällegi kirjutajast, kui on andekas ja hästi kirjutatud, siis on ka hea lugeda.

Respondent 4: Inimlähedus, köitvus, terviklik ülesehitus, ajakirjandusmeisterlik keelekasutus.

Respondent 5: Klassikalisest uudisest saab ilmselt kiiremini kätte oma info, sest ega peale juhtlõigu ju midagi eriti lugema ei peagi. Kui on hästi kirjutatud, siis on jällegi olemusloolikku huvitavam lugeda.

Respondent 6: Võimaldab ajakirjanikul oma tööle mängulisemalt läheneda ja aitab nõrgemate teemade puhul võimendust peale panna.

9. Kumba on Sinu arvates raskem kirjutada ja miks?

Respondent 1: Ei ole suurt vahet. Aga heast olemusloolikust uudisest on pärast valmimist rahulolu ja heameel suurem.

Respondent 2: Klassikalist uudis või uudislugu on kirjutada raskem, sest tuleb järgida reegleid, ja tüütu on ka.

Respondent 3: Kumbagi pole raskem kirjutada. Oleneb materjalist. Ise eelistan tavalist uudist.

Respondent 4: Päris puhast uudist on ikka raskem kirjutada, igavam on raudselt.

Respondent 5: Hea teema kõrval võib igatepidi kirjutada. Ilmselt Pulleritsule enam ei oskaks kirjutada viie peale, nii rangete nõuete järgi kirjutada küll ei viitsi. Aga kui kukub hästi välja, siis mõnda enda olemusloolikku loed küll pärast veel mõnuga üle.

Respondent 6: Klassikalist uudist on igal juhul kergem kirjutada, olemusuudist aga mõnusam.